

ISB
Institutionen för samhälls- och beteendevetenskap

Ska vi leka?

- En studie om leken och den språkliga medvetenheten i Bornholmsmodellen.

Shall we play?

- A study about play and language development in the Bornholmsmethod.

Mary Engman
Therese Nairne

Examensarbete i lärarutbildningen

Vårterminen 2007

Handledare:
Marja-Terttu Tryggvason

Examinator: Margareta
Sandström Kjellin

ISB
Institutionen för samhälls- och beteendevetenskap

Examensarbete
10 poäng

SAMMANFATTNING

Mary Engman
Therese Nairne

Ska vi leka?

- En studie om leken och den språkliga medvetenheten i Bornholmsmodellen.

Shall we play?

- A study about play and language development in the Bornholmsmethod.

2007

Antal sidor: 49 inklusive bilagor.

Syftet med examensarbetet var att få en djupare förståelse för vad leken har för betydelse för barns läs- och skrivutveckling samt hur man kan integrera leken i undervisningen i förskoleklassen och år ett. Det finns ett flertal metoder som lärare och barn/elever kan ta del av. I denna uppsats har vi valt att presentera Bornholmsmodellens lekande perspektiv på lärandet som ett stöd i läs- och skrivutvecklingen. I studien ingår skolor med både en- och flerspråkiga barn. Vi intervjuade sex förskollärare och lärare som arbetar med Bornholmsmodellen samt observerade hur de arbetade med Bornholmsmodellen i barngrupperna. Undersökningen var kvalitativ. Resultaten visade att respondenterna hade positiv inställning till arbetet med Bornholmsmodellen, men att de kompletterade materialet med andra språkstimulerande övningar. Studien har även åskådliggjort att barn som arbetat med Bornholmsmodellen har kommit längre i sin språkliga medvetenhet än andra barn. Leken och lärandet är sammanvävda i Bornholmsmodellen och att den språkliga medvetenheten leks in är en av grundidéerna med materialet. Vår studie har bekräftat vår syn på att lärandet i de tidigare åren till stor del är beroende av leken. Vidare kan vi konstatera att både litteraturen och respondenterna är överens om att Bornholmsmodellen kan förebygga läs- och skrivsvårigheter och hjälpa lärare att hitta barn som behöver extra stöd i sin språkutveckling. Avslutningsvis har det framkommit att Bornholmsmodellen är ett hjälpmedel för läraren att ge barnen goda förutsättningar inför läs- och skrivinläringen.

Nyckelord: Tidigare år, Bornholmsmodellen, lek, lärande, språklig medvetenhet.

Förord

Hundra koppar thé och kaffe och ännu fler timmar senare sitter vi nu här med ett färdigt examensarbete. Vissa delar av arbetet har varit tunga och det har varit svårt att se slutet men det har varit lärorikt, roligt och engagerande.

Vi vill börja med att tacka vår handledare Marja-Terttu Tryggvason som har svarat på våra frågor. Vi vill även tacka våra familjer som aldrig tvivlat att vi inte kommer att lyckas med denna stora uppgift. Ett stort tack vill vi ge varandra för ett gott samarbete och för den vänskap som vi utvecklat från uppropets första dag.

Sist men absolut inte minst vill vi tacka de fantastiska respondenter som delat med sig av sin tid, erfarenheter och tankar. Den entusiasm Ni har delat med av ert arbete har smittat av sig till oss. Vi har alltid känt oss varmt välkomna på alla skolor vi besökt och lämnat er med nya erfarenheter och kunskaper samt en glädje över att vi valt rätt yrke. TACK.

Eskilstuna maj 2007

Mary Engman
Therese Nairne

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	6
1.1 Syfte	7
1.2 Forskningsfrågor	7
1.3 Begreppsdefinitioner	7
2. Litteraturgenomgång	8
2.1 Teoretisk referensram/forsknings anknytning.....	8
2.1.1 Dewey.....	8
2.1.2 Piaget.....	9
2.1.3 Vygotskij	9
2.1.4 Lpo 94, styrdokument.	10
2.1.5 Lek och lärande	10
2.1.6 Lekens betydelse för lärande.....	11
2.1.7 Språklig medvetenhet.....	12
2.1.8 Bornholmsmodellen	13
2.1.9 Syftet med Bornholmsmodellen.....	13
2.1.10 Hur Bornholmsmodellen är uppbyggd/hur man arbetar med Bornholmsmodellen.	13
2.1.11 Trulle, ett språkutvecklande material	15
2.1.12 Sammanfattning	16
3. Metod	17
3.1 Kvalitativ forskningsstrategi	17
3.2 Datasamlingsmetod	17
3.2.1 Intervjuer	17
3.2.2 Observationer	18
3.3 Urval.....	19
3.4 Databearbetning och analysmetod.....	20
3.5 Reliabilitet och validitet	20
3.6 Etiska ställningstaganden	20
4. Resultat.....	22
4.1 Presentation av skolor och respondenter	22
4.1.1 Skolan Ugglan	22
4.1.2 Skolan Hunden	22
4.1.3 Skolan Musen	23
4.1.4 Skolan Katten	23
4.2 Hur ser arbetet med Bornholmsmodellen i skolorna ut?.....	23
4.3 Vad anser lärarna om att arbeta med Bornholmsmodellen?.....	25
4.4 Lekens betydelse i Bornholmsmodellen.	26
4.5 Bornholmsmodellens betydelse för den språkliga medvetenheten.	27
4.6 Observationer	27
4.6.1 Observation 1: På skolan Ugglan	27
4.6.2 Observation 2: På skolan Musen	28
4.6.3 Observation 3-5 : På skolan Katten.....	28
4.6.4 Observation 6: På skolan Hunden.	29

4.6.5 Observation 7: På skolan Hunden	29
4.7 Sammanfattning:	29
5. Analys.....	31
5.1 Hur ser arbetet med Bornholmsmodellen i skolorna ut?.....	31
5.2 Lekens betydelse för Bornholmsmodellen	32
5.3 Den språkliga medvetenheten och Bornholmsmodellen	33
6. Diskussion	35
6.1 Metoddiskussion.....	35
6.2 Resultatdiskussion.....	36
6.3 Slutsatser och didaktiska implikationer.....	37
6.4 Vidare forskning.....	38

1. Inledning

I detta examensarbete skriver vi om läs- och skrivutveckling genom lek i förskoleklass och år ett och om de olika pedagogiska metoderna inom detta ämnesområde. Vi har valt att skriva examensarbetet tillsammans eftersom vi har ett gemensamt intresse för språkutveckling genom lek. Vi valde även detta ämnesområde eftersom vi båda är intresserade av att arbeta som lärare i de tidigare åren och anser att vi vill ha mera kunskap om läs- och skrivutveckling genom lek. Bjar och Liberg (2003) menar att förskolan och skola aktivt skall bemöta olika grupper av barn och ungdomar för att på bästa sätt stödja deras språk/tanke och kunskapsutveckling. Det har en central betydelse i samhällets utveckling eftersom barnen och ungdomarna ska ges möjlighet att utveckla en förmåga att kunna vara aktiva i samhällets demokratiska processer. För detta behöver de olika språkliga redskap för att tänka, känna och handla tillsammans med andra och på egen hand.

Vi har bekantat oss ytligt med några material på VFU:n på våra partnerskolor bland annat det språkutvecklande Trulle-materialet samt Bornholmsmodellen. I examensarbetet har vi valt att fördjupa våra kunskaper om Bornholmsmodellen med fokus på leken. Anledningen till att vi har valt att skriva om Bornholmsmodellen är för att båda är intresserade av att arbeta antingen i förskolan eller i förskoleklass. I den kommun vi är bosatta i arbetar många förskolor och förskoleklasser med Bornholmsmodellen. Vi har valt att fokusera på leken i lärandet eftersom leken har en stor betydelse i förskolan. Genom en sökning om Bornholmsmodellen på Internet har vi sett att det i tidigare examensarbeten på lärarutbildningen har det fokuserats på den språkliga utvecklingen. Vi vill försöka påvisa lekens betydelse i materialet.

Vi har ämnesinriktningar som språk och språkutveckling och lek, lärande och utveckling. Vi anser att dessa kompletterar varandra eftersom barnen i de tidigare åldrarna genomgår en process från att vara ett lekande barn till att bli en lärande elev. Genom att integrera leken i lärandet blir lärandet lustfyllt. ”Skapande arbete och lek är väsentliga delar i det aktiva lärandet... särskilt under de tidigare skolåren har leken stor betydelse för att eleverna skall tillägna sig kunskap” (Lpo 94, s. 5-6).

Idén till examensarbetet har varit en pågående process genom diskussioner om hur man kan integrera språkutveckling med hjälp av lek under vår lärarutbildning på Mälardalens högskola. Under första terminen på högskolan läste vi Lillemyrs (2002) bok *Lek- upplevelse – lärande i förskola och skola*. Boken ledde till en kontinuerlig diskussion då vi läste våra respektive inriktningar och ställde oss allt mer kritiska till om förskoleklassen har blivit för lik skolan och att lekens betydelse för lärande glöms bort. En av den reformerade förskoleklassens mål var att integrera förskolan i skolan men enligt Lillemyr (2002) har skolan integrerats in i förskoleklassen. Han anser även att den traditionella skolans verksamhet har tagit över den fria leken i förskoleklassen. Både Lillemyr (2002) och Lindqvist (2002) hävdar att förskolan och skolans traditioner inte lyckats mötas på önskvärt sätt. ”Samtidigt är det så att läroplanerna inte har kunnat visa hur man kan integrera de bägge traditionerna. Man får inte veta, hur man skall arbeta med lek och skapande i förskoleklassen” (s. 26. Lillemyr, 2002). Under våra diskussioner har vi frågat oss om det verkligen förhåller sig så och om steget från förskolan till förskoleklass blir för stort.

Lpo 94 är den första läroplanen där leken nämns som ett redskap för lärande i skolan. Leken har dock alltid varit ett viktigt moment i förskolans pedagogiska verksamhet (Björklid, 2005).

Hos barn kan man knappast skilja lek från lärande. I leken utforskar barnen sin omvärld, bearbetar intryck och erfarenheter och kommunicerar med andra. I leken upptäcker barnen sina förmågor och intressen. Genom

leken utvecklas barn socialt, känslomässigt, motoriskt och intellektuellt. Barn erövrar omvärlden genom leken. När barn leker gör de inte detta för att lära sig något, d.v.s. leken är inte instrumentell för barnet. Lek och lekfullhet är en betydelsefull dimension i allt lärande; lek och lärande är oskiljbara i barns värld och i förskolepedagogiken (Björklid, 2005, s.29).

Vi sympatiserar med Björklid (2005) att leken har en direkt koppling till lärandet hos yngre barn. Det är därför vi har valt att fördjupa oss i ett material som integrerar lek i lärandet. Leken är ett naturligt moment i barns liv och verkar vara viktigt i sig självt för barnen. Därför är det av vikt att ta vara på denna naturliga förutsättning när det gäller lärande.

1.1 Syfte

Syftet med examensarbetet är att få en djupare förståelse för vad leken har för betydelse för barns läs- och skrivutveckling samt hur man kan integrera leken i undervisningen i förskoleklassen. Det finns ett flertal metoder som lärare och barn/elever kan ta del av, i denna uppsats har vi valt att presentera Bornholmsmodellens lekande perspektiv på lärandet som ett stöd i läs- och skrivutvecklingen. Detta eftersom leken kan ha en stor betydelse för lärandet i de tidigare åren.

1.2 Forskningsfrågor

1. Hur beskrivs arbetet med Bornholmsmodellen enligt litteraturen och respondenterna?
2. Vad anser lärarna om att arbeta med Bornholmsmodellen?
3. Vilken betydelse har leken i Bornholmsmodellen?
4. Anses Bornholmsmodellen främja utvecklingen av barns språkliga medvetenhet?

1.3 Begreppsdefinitioner

- **Förskoleklassen** är en frivillig del av det offentliga skolväsendet. Förskolans verksamhet ska stimulera varje barns utveckling och lärande samt ligga till grund för fortsatt skolgång (Skolverket, 2007).
- **Kognition** är ett samlingsbegrepp som används om processer som sinnesförmågor, perception, utveckling av föreställningar, minne, begrepps- och språkutveckling och tänkande (Lillemyr, 2002).
- **Potentiell utvecklingszon:** (Lillemyr, 2002). Vygotskij utvecklade teorier kring lek och lärande där han bland annat använder begreppet potentiell utvecklingszon. Det kan definieras som att barnet tillsammans med en vuxen eller tillsammans med andra barn som har mer erfarenheter kan utmana barnet till utveckling och att nå nästa utvecklingsnivå.
- **Kompetens** är ett annat begrepp Vygotskij använder, vilket enligt Bonniers Svenska Ordbok (2002) definieras som ”att uppfylla kraven för eller kunna viss verksamhet; behörighet” (s. 293).

I avsnittet om arbetsgången i Bornholmsmodellen använder vi begrepp som fonem, fonemsyntes, fonemanalys och fonologisk medvetenhet.

- **Fonem** kan definieras som de minsta betydelseskiljande enheterna i språket. Fonemen kan ses som en klass av språkljud och betyder inte något i sig själva (Tornéus, 2000).

- **Fonemsyntes** är ett sammanfogande av fonemen, språkljuden, till en ny eller större enhet, det vill säga ett ord (Häggström & Lundberg, 1994).
- **Fonemanalys** syftar till att dela upp ord i stavelser till exempel ”kro-ko-dil” (Häggström & Lundberg, 1994).
- **Fonologisk medvetenhet** innebär förmågan att ge akt på och handskas med språkets ljudsystem. Att inse att ord är uppbyggda av mindre bitar som på olika sätt kan kombineras till nya ord (Häggström & Lundberg, 1994).

2. Litteraturgenomgång

I detta avsnitt kommer vi att redovisa tidigare forskning samt relevant litteratur kring våra forskningsfrågor.

2.1 Teoretisk referensram/forsknings anknytning

Här nedan vill vi belysa några teoretikers syn på lek och lärande samt sambandet mellan de två. Vi har valt att lägga fokus på lekens betydelse för barns lärande i förskoleklassen. Det har skett mycket forskning inom område lek och lärande. Piagets teorier om barnsutveckling var banbrytande och hans intresse för barns förmåga till problemlösning samt hur de utvecklade förståelse genom nya kunskaper, upplevelser. Många andra forskare och teoretiker har haft Piaget som utgångspunkt i sin egen forskning, bland annat var Vygotskij som verkade samtidigt som Piaget, välinsatt i Piagets teorier. Både Piaget och Vygotskijs teorier har påverkat vår syn på barn och deras lärande. I vår uppsats kommer vi att referera till Piaget och Vygotskij samt utbildningsteoretikern Dewey. I denna del av arbetet tar vi upp Bornholmsmodellen, samt vilken betydelse leken har för lärandet samt relevant forskning om Bornholmsmodellen. Vi tar även upp vad språklig medvetenhet är och hur Bornholmsmodellen är uppbyggd samt hur man arbetar med materialet.

Lillemyrs (2002) bok *Lek- upplevelse- lärande i förskola och skola* har varit en viktig litteraturkälla och utgångspunkt för vårt arbete eftersom han skriver om lekens betydelse för lärande i förskola och skola.

2.1.1 Dewey

John Dewey (1859- 1952) ansåg att barn bör få möjlighet till fysiska aktiviteter som låter dem få utlopp av sin energi och kreativitet och därmed blir det ett nöje att gå till skolan (Dewey, 1997). Skolan blir då inte en börda och lärandet blir lättare. Om det konstgjorda gapet mellan livet i skolan och utanför minskas blir eleven mera entusiastisk till att ägna sig åt material och de processer (till exempel olika arbetsuppgifter, läsning, med mera) som också är utbildande. De uppstår samverkande gemenskaper som ger vetandet en social förankring. Dewey (1997) ansåg att lek och aktivt arbete skapar förutsättningar för effektivt lärande. Det är skolans uppgift att skapa en miljö där lek och arbete utförs i syfte att främja intellektuell och moralisk utveckling. Leken skall inte vara ett mål i sig utan användas på ett utvecklande sätt.

Pedagoger har ofta enligt Dewey (1997) en uppfattning om att leken är något som inte hör hemma i skolan eftersom den upplevs som en fritidssysselsättning. Aktiv sysselsättning i skolan inkluderar enligt honom både lek och arbete. Han anser att arbete och lek inte är varandras motsatser då båda innehåller mål och val samt tillämpning av material och arbetssätt som utformas för att uppnå de önskade målen. Lekande människor gör inte bara något utan de försöker göra eller genomföra något särskilt. Både arbetet och lek är en

målinriktad aktivitet. Barns attityd innefattar förväntningar som stimulerar deras omedelbara responser. Speciella kännetecken är inte att aktiviteten är underordnad ett yttre mål, utan att tanken på ett resultat ger upphov till ett längre aktivitetsförlopp.

Leken är från början en övning/imitation inför vuxenlivets aktiviteter. Ju äldre man blir desto mer övergår leken till arbete/aktivitet. ”I leken tänker man sig i första hand målet som mer aktivitet av samma slag, utan att man definierar aktiviteten med hänvisning till dess resultat. När aktiviteterna blir mer komplicerade får de yttrigare mening genom att större uppmärksamhet ägnas det specifika resultat som uppnås. Därmed övergår det gradvis i arbete” (s. 253, Dewey, 1997).

2.1.2 Piaget

Jean Piagets (1896- 1980) teoretiska perspektiv på barns förmåga till problemlösning och deras förmåga att utveckla förståelse både igenom nya upplevelser och kunskaper och genom att justera tidigare erfarenheter har haft ett stort inflytande på pedagogiken. Piaget utvecklade även en teori om lek som bygger på hans allmänna teori om kognitiv utveckling (Lillemyr, 2002).

Enligt Lillemyrs (2002) tolkning av Piaget, sker kognitiv utveckling genom samspel (interaktion) mellan individ och omvärld, baserat på individens perception eller kognitiva konstruktion av omgivningen. Den kognitiva utvecklingen sker när barnet rättar sig efter omgivningen. Barnet kan tolka situationen utifrån sina egna erfarenheter eller genom nya erfarenheter och omorganisera sin kognitiva uppfattning. Piaget anser att leken och imitationen är oundgänglig för en generell, intellektuell utveckling. Han ansåg även att självständig aktivitet och samarbete samt diskussioner med jämnåriga kamrater är en nödvändighet för att ta till sig operativ kunskap, det vill säga genom leken får barnet ny kunskap och erfarenheter.

Genom kamratsamverkan lär sig barn sociala och kognitiva färdigheter. De sociala färdigheterna ger en ökad kommunikativ skicklighet och utveckling av empati och förmågan att sätta in sig i andras situationer. De kognitiva färdigheterna är drivkraften till att barnet lär sig att se sanningen i sina egna uppfattningar och att kunna återkoppla till någon annans uppfattningar. De sociala och kognitiva färdigheterna är direkt kopplade till varandra och ger på så sätt enligt Piaget en ökad social och kommunikativ förmåga och leder till kognitiva förändringar (Williams, Sheridan & Pramling Samuelsson, 2000).

I enlighet med Piagets teorier kan övergången mellan förskola och skola vara känsloladdad för barnen eftersom skolans och förskolans traditioner skiljer sig från varandra. Glappet mellan förskola och skola bör inte vara allt för stort, vilket kan förhindras genom att integrera leken i undervisningen. Genom att integrera leken i undervisningen kan pedagogerna förhindra att barnen tappar motivationen för fortsatta studier i skolan (Lillemyr, 2002).

2.1.3 Vygotskij

Lev S. Vygotskij (1896- 1934) levde och verkade samtidigt som Piaget och var välinsatt i Piagets teorier kring den kognitiva utvecklingen. Kortfattat handlar Vygotskij's teorier om att människan tolkar och förstår sin omgivning genom till exempel språk, tänkande, medvetenhet och samhälle. Vygotskij ansåg att barnets lärande börjar innan skolåldern. Varje barn har många olika erfarenheter och kompetenser innan de får en formell undervisning (Lillemyr, 2002).

Williams m.fl. (2000) menar att Vygotskijs teorier har fått en alltmer betydelsefull plats inom forskningen om barns lärande på senare år. Enligt Vygotskij är det socialt samspel som är den drivande kraften i barns utveckling och att lärandet är det som styr utvecklingen. Vygotskij skiljer sig från många västerländska forskare genom att han inte gör skillnad mellan sociala och kognitiva processer. Författarna menar att den ”västerländska traditionen innebär att kognitiva processer ses som inre och individuella processer, medan de sociala ses som externa och ömsesidiga” (s. 22).

Vygotskij ansåg att barn drar fördelar av att de omedvetet deltar i den kognitiva processen när de samtalar med varandra. Genom en delad dialog med andra barn utvecklar de sitt tankemönster och får ett utbyte med nya idéer och kunskaper. Dialog innebär åtskilliga inslag av rationellt tänkande, verifiering av idéer, planering av strategier och en symbolisk framställning av intellektuella handlingar. Ett barn som deltar i problemlösning med andra barn med mer erfarenhet ger barnet en möjlighet att komma in i den potentiella utvecklingszonen. Vygotskij definierar den potentiella utvecklingszonen som ett nytt område där barnet har möjlighet till utveckling (Williams m.fl. 2000).

Lärandet i förskoleåldern skiljer sig från lärandet i skolan genom att förskolebarns kunskaper skiljer sig från de kunskaper skolan ger till eleverna. Lärande och utveckling har ett ömsesidigt förhållande till varandra från barnets första dag. Vygotskij hävdar att skolan måste planera sin undervisning utifrån den potentiella utvecklingsnivån för att den inte skall bli tråkig. Vygotskij anser att barnen i leken skapar den närmaste utvecklingszonen, vilket han ansåg att skolan skulle ta tillvara på. (Lillemyr, 2002).

2.1.4 Lpo 94, styrdokument.

I skolans uppdrag står det att skolan skall sträva mot att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära. Lek och arbete är viktiga delar i det aktiva lärandet. Varje elev skall ges möjligheter till att samtala, läsa och utveckla sina möjligheter att kommunicera och därigenom öka sin tilltro till sin språkliga förmåga. Speciellt under de tidigare skolåren har leken stor betydelse för lärandet (Lpo 94. ”Ett ömsesidigt möte mellan de pedagogiska synsätten i förskoleklass, skola och fritidshem kan berika elevernas utveckling och lärande” (s. 6).

I Lpo 94 står det även att skolan skall sträva efter att varje elev ska utveckla sin nyfikenhet och lust att lära samt tillit till sin egen förmåga. Eleven skall även känna en trygghet i skolan och lära sig att ta hänsyn och visa respekt i samspel med andra. Eleven skall uppmuntras att lära sig utforska sin omvärld samt lära sig att arbeta både självständigt och tillsammans med andra. Skolan skall även sträva till att barnen lär sig lyssna, diskutera, argumentera och använda sina kunskaper som redskap.

2.1.5 Lek och lärande

Lek definieras enligt Bonniers svenska ordbok (Malmström, Györki & Sjögren, 2002) som ”något som inte görs på allvar (men ofta efter bestämda regler) leka eller bedriva lekar” (s. 329). Lillemyr (2002) däremot menar att det är svårt att tala om en generell förklaring eller definition av lek bland annat därför att samma form av lek kan vara olika från gång till gång. Samma lektillfälle kan också upplevas annorlunda av ett barn än av ett annat. Leken kan även vara olika beroende på var den leks, leken behöver inte heller vara lustfylld för att vara lek. Barn kan leka för att bearbeta hemska upplevelser eller händelser.

Lärande är enligt Lillemyr (2002) ett psykologiskt begrepp som traditionellt har definierats som inre processer där en beteendeförändring, åtminstone relativt permanent, uppstår på grund av erfarenheter, övning eller liknande.

Björklid (2005) menar att lek och lärande är sammanlänkade och går inte att skilja på hos barn. Barnet utforskar sin omvärld, bearbetar intryck och erfarenheter samt kommunicerar med andra genom leken. Barnen upptäcker förmågor och intressen, utvecklar socialt känslomässigt motoriskt och intellektuellt genom leken. Barnen intar världen genom leken. Barn leker inte bara för att lära sig något, det vill säga leken är ett verktyg. Lek och lekfullhet är en betydelsefull dimension i allt lärande. Lek och lärande är oskiljbara i barns värld och i förskolepedagogiken.

Björklid (2005) menar att lärande sker i samspel med andra, det är en aspekt av all mänsklig verksamhet. Det är en integrerad process som omfattar två sammanhängande processer. Den första är samspeletsprocessen det vill säga samspelet mellan individen och omgivningen. Den andra är en inre psykisk tillägnelse- och förbearbetningsprocess som leder fram till ett läroresultat. De båda processerna är ständig i samspel med varandra. Författaren skriver att ”lära ingår i vardagsspråket: till exempel lär man sig gå, prata, cykla, bordsskick, etc.” (s. 28). Det finns två typer av lärande: formellt lärande och informellt lärande. Det formella lärande sker till exempel i skolan och pågår systematiskt. Det informella lärandet sker utanför skolan, till exempel sportaktiviteter, samspel med andra med mera.

2.1.6 Lekens betydelse för lärande

Skolstarten sker så sent som vid sju års ålder, därför kan förskoleåret med sitt lekfulla sätt att se på språket bli en bra förutsättning för den senare läs- och skrivinläringen (Hagtvet & Pálsdóttir, 1993). Författarna menar att sexåringar har stora resurser när det gäller inläring om undervisningen sker på deras villkor. Är undervisningen för vuxenstyrd kan ett sådant inskolningsår som förskoleklassen döda skolmotivationen samt iveren att lära och den goda grunden för senare lärande. De menar även att det första skolårets intensiva läs- och skrivinläring med krav på att barnen till exempel skall lära sig fonemanalys, fonemsyntes och 29 bokstavstecken på relativt få månader kan göra att självförtroendet försvinner. Det i sin tur kan leda till en resignation och förlorad arbetslust. Barn som har svårt för detta kan eventuellt få en bättre start om de får leka med språkets små segment utan press eller krav i förskoleklassen (Hagtvet & Pálsdóttir, 1993).

”6-åringen är också –och kanske mest av allt –ett riktigt lekande barn” (Diderichsen, Rabøl Hansen & Thyssen, 1994, s. 41). Under hela förskoletiden har leken en central roll i barnets psykiska utveckling. Genom leken bearbetar och reflekterar barnet ständigt över sina upplevelser, tillägnar sig världen och försöker göra tillvaron mer begriplig. Enligt författarna når den utveckling som sker genom leken sin höjdpunkt i sex till sju års ålder. Sexåringen är fortfarande ett lekande barn men speciellt ett nyfiket och vetgirigt lekande barn. Det är därför som många nybörjare har svårt att sitta stilla i skolan, särskilt i långa perioder. Leken har därför en viktig funktion i barnets intellektuella utveckling.

I sexårsåldern blir leken mera språklig, barnet pratar mer än det handlar. Leken blir på detta sätt mer fantasifull än de yngre barns lekar. I leken skapas därför utveckling av symboltänkande, medvetenhet om språket och symboliska uttrycksformer (Diderichsen m.fl. 1994). Kaye (2005) menar att leken har tre fördelar i skolans verksamhet. Den första är att leken kan ha ett betydande utrymme i skolans alla ämnen för en ny elev. Finner man den rätta leken eller spelet för barnets intresse eller behov kan barnet lära sig sådant som den har

svårigheter med. För det andra är lek något som är roligt. När barn leker in kunskap minskar det deras motstånd till att lära sig saker och deras vilja att försöka ökar. De har lättare att ta emot ny kunskap om de har roligt. Ytterligare en fördel är enligt författaren är att föräldrarna blir mer engagerad i sitt barns utbildning. Leken är ett utmärkt tillfälle för föräldrarna att hjälpa sina barn med läsningen utan att de blir betraktade av sina barn som en hård lärare (Kaye, 2005). Avslutningsvis skriver Lindö (2002) att: ”De flesta barnforskare hävdar idag att leken har stor betydelse för barnets allsidiga utveckling. Det gäller motoriken, fantasin, kreativiteten, identiteten, den intellektuella och kognitiva utvecklingen, språket och de sociala färdigheterna” (s. 98).

2.1.7 Språklig medvetenhet

Språklig medvetenhet kan beskrivas i fem delar. Dessa är: fonologisk medvetenhet, morfologisk medvetenhet, semantisk medvetenhet, syntaktisk medvetenhet samt pragmatisk medvetenhet.

Den fonologiska medvetenheten innebär att höra hur ett ord rimmar, delar upp orden i fonem, sätta ihop fonem till ord och höra var i ordet ett visst språkljud kommer (Skogsberg, 2006).

Morfologisk medvetenhet är medvetenheten om ord (Tornéus, 2000). Skogsberg menar att barn som inte är morfologiskt medvetna, tänker konkret och kan ha svårt att sammanbinda två ord till ett nytt ord, till exempel glas-ögon. ”Barn som inte uppnått morfologisk medvetenhet och fortfarande tänker konkret kan hävda att VÄG är ett långt ord och LILLEBROR kort, eftersom det utgår ifrån betydelsen av ordet” (Skogsberg, 2006, s. 5).

Semantisk medvetenhet kan definieras som att reflektera över språket. Barn kan träna sin semantiska medvetenhet genom att jämföra meningar och se om de innebär samma sak (Skogsberg, 2006).

Syntaktisk medvetenhet är att vara medveten om språkets regler (Tornéus, 2000). Detta innebär att förstå språkets regler, hur meningar är uppbyggda samt höra om något är fel. När barnet är syntaktiskt medvetet kan det rätta till felsägningar hos sig själv och andra (Skogsberg, 2006).

Den femte och sista delen av språklig medvetenhet är en pragmatisk medvetenhet. Det är barns medvetenhet om hur språket används (Tornéus, 2000). Den pragmatiska medvetenheten utvecklas oftast i skolåldern då barnen tycker det är kul att gissa gåtor, förstå vitsar samt uppfattar språkliga bilder och metaforer (Skogsberg, 2006).

Enligt Tornéus (2000) innebär språklig medvetenhet att barn distanserar sig till språket och reflekterar över det. Ordens form och funktion blir viktigare snarare än deras betydelse. Utvecklingen av den språkliga medvetenheten hos barn är olika och är ofta något som inte kommer automatiskt utan behöver tränas. Skogsberg (2006) menar i begreppet språklig medvetenhet ingår förmåga att dela meningar i fraser, stavelser, fonem samt att kunna föra samman delar i språket till stavelser, ord och fraser. Barnen börjar lägga märke till språkets form och skiljer det från dess betydelse. Hagtvet och Pálsdóttir (1993) anser att barn måste förhålla sig till språket som om det vore ett slags objekt, man kan se på, analysera och tala om. Barnet måste lära sig att de ljud som kommer ur munnen kan indelas i mindre segment som meningar, ord, stavelser och enstaka ljud. För att barnet ska kunna lära sig skriva och läsa måste han/hon ha en viss distans till språket. Uppmärksamheten flyttas från språkets innehåll till dess form.

Redan vid 4-7 års ålder börjar den språkliga medvetenheten att utvecklas. Barn kan rimma vid fyra års ålder men det är en liten del i den språkliga medvetenheten. Språklig medvetenhet och språklig kompetens behöver dock inte vara samma sak. Vissa barn kan vara fonologiskt medvetna men har svårt med uttalet. Andra barn kan vara bra på att tala men vara omedvetna om hur språkets form ser ut (Skogsberg, 2006).

2.1.8 Bornholmsmodellen

Bornholmsmodellen härstammar ursprungligen från ett material som professor Lundberg och hans medarbetare i Umeå utvecklade. Materialet översattes till danska och då tillkom flera nya lekar. Materialet kom att ingå i en stor vetenskaplig undersökning under fyra år på Bornholm och Jylland Danmark (Häggström & Lundberg, 1994).

Försöken genomfördes bland annat 1985-1986 då en försöksgrupp med 224 sexåringar som gick i förskola. Barnen fick ett metodiskt program som liknade det som utvecklades i Umeå. Barnen fick 15-20 minuters daglig träning för att bli medvetna om språkets ljud- och formsystem. Arbetet gick ut på bland annat rim och ramsor, medvetandegörande av meningar och ord av stavelser samt av de första ljudet i ord och slutligen fonemanalys och fonemsyntes. Resultaten visade att försöksgruppen lärde sig mycket bättre att läsa än kontrollgruppen som bestod av 152 sexåringar från Jylland och Fyn. Försöksgruppen läste även bättre än kontrollgruppen i slutet av andra klass (Hagtvet, 1990). Efter forskningen var avslutad översatte man och bearbetade Bornholmsmaterialet för svenska förhållanden i Umeå (Häggström & Lundberg, 2005). Idag är Bornholmsmodellen ett mycket använt språkleksprogram i Sverige och svenskspråkiga Finland (Bjar & Liberg, 2003).

Häggström skriver i Bjar och Libergs (2003) bok *Barn utvecklar sitt språk* att barnen genom denna modell uppmärksammas på att språket består av större och mindre enheter. Modellen kan beskrivas som en tratt. Utgångspunkten är helheten i språket det vill säga trattens bredaste del till de minsta byggstenarna, fonemen som representeras trattens pip. Arbetet börjas med att koncentrera sig på ljud i inne- och utemiljö, vidare leker man med meningar ord och stavelser.

2.1.9 Syftet med Bornholmsmodellen

Syftet med språklekarna i Bornholmsmaterialet är att stimulera barns språkliga medvetenhet innan de börjar med läsinläringen (Häggström & Lundberg, 1994). Vid arbetet med språklekar är det viktigt att det är på lek, att fånga lusten och viljan att ”smaka och lukta” på ljuden och orden. Språklekar kompletterar förskolans verksamhet (Häggström & Strid, 2002). I en studie av Häggström och Lundberg (1994) visar det sig att barn som ligger i riskgruppen för läs- och skrivsvårigheter har fördelar av att arbeta med språk- och språkstimulerande lekar redan i förskoleåldern. De menar även att man kan förebygga uppkomsten av läs- och skrivsvårigheter genom språklekar. Även Bjar och Liberg (2003) skriver om att Bornholmsmodellen ger barn bättre förutsättningar att lyckas med läs- och skrivinläring i skolan. Genom att fortsätta använda materialet längre upp i skolåldern visade det sig att barn i tredje klass visade normal läsförmåga trots att de var i riskzonen för att utveckla läs- och skrivsvårigheter.

2.1.10 Hur Bornholmsmodellen är uppbyggd/hur man arbetar med Bornholmsmodellen.

I Bornholmsmodellen är det viktigt att språklekarna är på lek, för att fånga eller skapa lust för lärandet (Häggström & Strid, 2002). I Bornholmsmodellen arbetar man 15-20 minuter varje dag vid ungefär samma tid på dagen med olika språklekar. Varje lek tar ungefär fem minuter att genomföra. Arbetet sker i en formellt ordnad samling med en given och genomtänkt

struktur. Svårighetsgraden på de olika lekarna ökar efterhand. Arbetet med Bornholmsmodellen utförs i cirka 8 månader i förskoleklassen och helst i 8 veckor i år 1 (Häggström & Lundberg, 1994).

Det finns sju olika grupper av språklekar i Bornholmsmodellen i varje grupp ingår ett antal olika lekar som ökar i svårighet. Den första gruppen är lyssnande lekar som stimulerar barn att uppfatta ljud i sin omgivning. Det kan vara till exempel att lyssna efter ljud omkring sig med både slutna och öppna ögon. Till exempel hur vinden låter när vinden blåser eller hur kylskåpet surrar (Häggström & Lundberg, 1994).

Den andra gruppen av lekar är rim och ramsor. Den hjälper barn att lägga märke till ljudstrukturen i språket samt att skilja mellan innehåll och form. Detta kan ske igenom att rimma om djur och namn eller leka ett skepp kommer lastat med mera. Det är viktigt att påpeka att det är uttalet och inte stavningen av orden som är det viktigaste (Häggström & Lundberg, 1994).

Den tredje gruppen lekar är meningar och ord. Denna typ av lekar hjälper barnen att utveckla förmågan att dela upp korta och långa meningar och att observera att ord har olika längd, till exempel båt och elefant (Häggström & Lundberg, 1994).

Den fjärde gruppen av lekar syftar till att utveckla barns förmåga att dela upp orden i stavelser, till exempel ”kro- ko- dil (analys) och att föra samman stavelserna till ett ord krokodil (syntes)” (Häggström & Lundberg, 1994, s. 18). I denna grupp av lekar börjar man ofta med att barnen får klappa stavelserna i sina egna namn och därefter fortsätta klappa andra ord. Barnen får även lyssna på olika ord utifrån stavelser och foga ihop dem till hela ord, till exempel pro- me- nad blir då promenad när de sätts ihop (Häggström & Lundberg, 1994).

Den femte gruppen går ut på att hitta det första ljudet i ord. Dessa lekar utvecklar förmågan att upptäcka skillnader i ett ords första ljud från resten av ordet. Till exempel lyssna på det första ljudet i ordet apa det vill säga A- P- A och föra samman de första ljudet med resten av ordet apa. Man kan även lära barnen att upptäcka att ord kan förändras genom att ta och eller lägga till första ljudet i ett ord. Ett exempel är n- - ål. Tar man bort n- ljudet blir ordet ål kvar. Det kan ta tid för att alla barn i gruppen att knäcka ”koden” (Häggström & Lundberg, 1994).

Den sjätte gruppen syftar till att hjälpa barnen förstå analys och syntes och av fonem. Barnen ska i dessa lekar dela upp orden i fonem, till exempel bil= B- I- L (analys) samt för att föra samman fonem till ett ord, det vill säga bil. Det är viktigt att inte gå vidare till dessa lekar förrän de har klarat av de tidigare grupperna av lekar. För att underlätta dessa lekar för barnen ska man göra det konkret genom att ha färgade brickor eller något liknande som läggs ut för varje ord som uttalas. Genom detta får barnen ett synligt stöd för sina försök. Vidare menar författarna att man kan ta hjälp av varandra, speglar och att känna hur de olika ljuden ser ut när de uttalas (Häggström & Lundberg, 1994).

Den sjunde gruppen av lekar hjälper barnen att observera språkets betoning, röstläge samt variation. Betoningsövningar är speciellt lämpliga att leka med barn som talar monotont. En uppgift kan vara att barnen får försöka säga orden rätt och försöka komma på vad som låter annorlunda i pedagogens uttal. Till exempel när pedagogen säger telefon och sedan teLEfon (Häggström & Lundberg, 1994).

När man arbetar med Bornholmsmodellen i förskoleklassen arbetar man i ungefär i åtta månader. Enligt författarna bör man börja med lyssnande lekar, rim och ramsor. Det är dock viktigt att anpassa lyssnande lekar efter barngruppen. Det är viktigt att pedagogerna följer ordningen i materialet men däremellan kan de ta sig friheten att plocka sina egna favoriter ur materialet och att själva utveckla och skapa egna språklekar tillsammans med barnen (Häggström & Lundberg, 1994).

Under det första skolåret leker man språklekar som i förskoleklassen i cirka åtta veckor direkt efter skolstarten. Före repetitionen av språkprogrammet bör man diagnostisera barnens språkliga medvetenhet samt att efter att programmet avslutats de åtta veckorna. Pedagogerna får genom att göra detta en insikt om det finns barn som inte utvecklat sin språkliga medvetenhet tillräckligt för att kunna tillgodo göra sig skriv- och läsinläring (Häggström & Lundberg, 1994). Häggströms och Lundbergs (1997) material *Lyssna på orden* används för att bedöma barns språkliga medvetenhet. Syftet med testet är att bedöma den allmänna nivån på sex- och sjuåringars fonologiska medvetenhet. Testet har ett nära samband med språklekar efter Bornholmsmodellen men kan även användas fristående. Testet används i första hand för att få en bild av klassens fonologiska språkliga nivå men även att identifiera barn med stor risk att utveckla läs- och skrivsvårigheter. Det finns tre huvuddelar i testet samt en fjärde del som kartlägger barns känslor och attityder för olika verksamheter i skolan. Den första går ut på att barnen skall jämföra ord av olika längd. Den andra delen går ut på att jämföra begynnelse ljudens hos ord. Den tredje och sista delen går ut på att räkna antalet fonemljud i ord. Dessa tre delar visade att det räckte för att bedöma barns fonologiska medvetenhet (Häggström & Lundberg, 1997).

2.1.11 Trulle, ett språkutvecklande material

under intervjuerna framkom det att flertalet av respondenterna använde det språkutvecklande materialet Trulle som ett kompliment till Bornholmsmodellen. Vi har därför valt att inkludera information om detta i litteraturgenomgången.

Trulle är ett språkutvecklande material som hjälper att utveckla barns språkliga medvetenhet genom språklekar. Trulle är ett troll som man igenom att använda materialet lär känna och hans vänner och familj. Trulle- materialet har en lärarhandbok som är en handledning för lärare med en teoribakgrund om materialet. Boken tar upp arbetsgången i arbetet med Trulle samt kopplingen mellan de olika komponenterna. Det finns även kopieringsunderlag till sifferrim, Trullesagor, gruppövningar och protokoll för diagnos. Trulles arbetsbok är till för att eleverna själva efter gruppövningar kan arbeta i boken självständigt (Bryntse & Palmkvist, 1996).

Trulle har även en storbildsbok där de olika sagorna levandegörs som finns i läroboken. Böcker baseras på de fem stegpinnarna i Trulles språkstege. De är rim, meningar, ord, stavelser och ljud. Stegen kan till exempel hänga på väggen och symboler klistras på vart efter barnen klarar av ett moment. Trulle-materialet börjar med helheten i språket och delar därefter upp det i mindre delar med ljudet som sista moment (Bryntse & Palmkvist, 1996).

Varje stegpinne i boken börjar med en lärarhandledning. Läraren läser Trulle-sagan för barnen och tillsammans med barnen kan de se på bilderna i storbildsboken. Storbildsboken behöver inte endast användas till Trulle-sagorna, den kan även användas till att hitta färger, former och antal samt samtalsämnen om egenskaper och känslor. Efter sagan finns det olika gruppövningar och därefter kan barnen arbeta med sin arbetsbok. Det finns möjlighet till flera övningar att göra i slutet av varje kapitel (Bryntse & Palmkvist, 1996).

2.1.12 Sammanfattning

Enligt Lpo 94 skall varje elev ges möjligheter till att samtala, läsa och utveckla sina möjligheter att kommunicera och därigenom öka sin tilltro till sin språkliga förmåga. Speciellt under de tidigare skolåren har leken fått en stor betydelse för lärandet. Bjar och Liberg (2003) och Lillemyr (2002) samt Hagtvet och Pålssdottir (1993) menar alla att leken har betydelse för lärandet. Både läroplanerna och forskningen menar att leken är en viktig del i lärandet.

Bornholmsmodellen är ett språkutvecklande program som syftar till att ge barnen goda förutsättningar för läs- och skrivinlärningen vid skolstart. Materialet integrerar leken i lärandet genom olika språklekar och olika övningar. Materialet används främst i förskoleklass, men även under en kortare period i första klass. Arbetet med Bornholmsmodellen är strukturerat och lekarna ökar i svårighetsgrad vart efter man arbetar.

3. Metod

Syftet med examensarbetet är att få en djupare förståelse för vad leken har för betydelse för barns läs- och skrivutveckling samt hur man kan integrera leken i undervisningen i förskoleklassen och år ett. Det finns ett flertal metoder som lärare och barn/elever kan ta del av. I denna uppsats har vi valt att presentera Bornholmsmodellens lekande perspektiv på lärandet som ett stöd i läs- och skrivutvecklingen. Detta eftersom leken kan ha en stor betydelse för lärandet i de tidigare åren.

Målet med vår undersökning är att undersöka lekens betydelse för lärandet inom Bornholmsmodellen ur ett lärarperspektiv. Vi har genomfört fem intervjuer med sex respondenter samt observationer på fyra olika skolor i två kommuner. Samma intervjuunderlag har gjorts på både förskollärare och lärare. Vi gjorde ingen åtskillnad mellan förskollärare och lärare i intervjufrågor vi ställde för att se hur lärarna följde upp förskollärarnas arbete i skolan. Vid observationer har vi även haft kompletterande samtal med de olika lärarna när vi undrade om något specifikt i deras arbete.

3.1 Kvalitativ forskningsstrategi

I detta arbete ville vi få en djupare förståelse för lekens betydelse för lärandet i Bornholmsmodellen utan att generalisera. Vi anser att det inte går att generalisera för mycket eftersom vi hade så få respondenter. Vi ville få lärarens perspektiv på hur de arbetar praktiskt med Bornholmsmodellen. Vi visste inte från början hur många personer som skulle delta i undersökningen, men vi ville ha få respondenter för att kunna göra en mer djupgående analys. Vi valde därför att göra en kvalitativ forskning (Denscombe, 2000). Frågorna vi ställde var öppna formulerade så att respondenterna ges möjlighet att utveckla sina svar. Vi var intresserade av de individuella respondenternas svar. Vi var intresserade av att få en inblick i lärarnas erfarenheter i arbetet med Bornholmsmodellen. Ämnet vi skriver om har intresserat oss länge men vi har inte fått mycket information om det i vår utbildning. Vi ville få kunskap som skulle ha nytta av i yrkeslivet, vilket vi ansåg att vi kunde få genom att göra en kvalitativ studie.

3.2 Datainsamlingsmetod

I denna del av metodbeskrivningen kommer vi att beskriva hur vi har gått tillväga för att samla in datamaterial.

3.2.1 Intervjuer

Den första kontakten med skolorna som är med i undersökningen skedde via Internet. När vi sökte information om Bornholmsmodellen, hittade vi namnet på en Bornholmspilot i en av kommunerna i Mellansverige. Vi tog kontakt med henne och fick tips på skolor som arbetade med Bornholmsmodellen. Vi skickade e-post samt missivbrev till dem. Tre av skolorna svarade på våra e-post. En av dem kunde tyvärr inte ta emot oss. Därför sökte vi information i en närbelägen kommun om skolor som arbetade med materialet. Vi fick kontakt med två skolor i den kommunen som var villiga att ta emot oss. Vi bestämde tillsammans med respondenterna när det passade dem att vi skulle komma ut och göra intervjuer och observationer. Vi anpassade oss efter deras schema. Vi klargjorde i missivbrevet och den första kontakten att deltagandet var frivilligt och all data behandlas konfidentiellt. Vi fick komma på besök till fyra skolor och hade som önskemål att intervjua förskollärare som arbetade i förskoleklassen samt lärare i år ett som följde upp arbetet med Bornholmsmodellen. En intervju föll dock bort på grund av tidsbrist, vi fick intervjua två respondenter vid samma intervjutillfälle.

Enligt Denscombe (2000) finns det ett antal fördelar med intervjuer som datainsamlingsmetod. Några av dessa är informationens djup, insikter, respondenternas prioriteringar, samt validitet. Informationens djup lämpar sig särskilt för djupgående och detaljerad data, det är enkelt att utforska ämnet och frågorna kan följas upp under en lång period. Den djupgående informationen kan leda till att forskaren får insikter om respondentens kunskaper, åsikter, idéer som baseras på respondentens prioriteringar. Genom direktkontakt med respondenten innebär det att data kan kontrolleras angående riktighet och relevans (validitet) under intervjun. Det finns dock några nackdelar med intervjuer som datainsamlingsmetod. Intervjuerna kan vara tidskrävande och respondenterna kan känna sig hämnade inför bandspelare eller videokamera. *Intervjuarffekten* är en annan nackdel där svaren kan ge en annan bild av verkligheten. Respondenten kan ge en mer positiv eller negativ syn på ämnet än vad som återspeglar sig i verksamheten (Denscombe, 2000).

Denscombe (2000) skriver om tre typer av intervjuer: strukturerade-, semistrukturerade- och ostrukturerade. I vårt arbete har vi valt att använda oss av semistrukturerade intervjuer eftersom de passade vår studie. Denscombe (2000) skriver att semistrukturerade intervjuer är en intervjuform där intervjuaren har ett färdigt intervjuschema med ämnen och frågor som ska behandlas. Intervjuaren är flexibel när det gäller frågorna eller ämnenas följd och låter respondenten utveckla sina idéer och talar fritt ämnet intervjuaren tar upp. Svaren är öppna och betoningen ligger på att respondenten utvecklar sina synpunkter (Denscombe, 2000).

Vi har genomfört fem semistrukturerade intervjuer. Vid intervjuerna var vi båda närvarande, men en av oss intervjuade respondenten. Vid intervjutillfällena hade vi med oss ett färdigställt intervjuschema men vi har varit flexibla och även låtit respondenterna ha ett stort uttrycksutrymme i sina svar. Vi valde att göra semistrukturerade intervjuer eftersom att detta i vissa fall lett till att vi ibland fått ny värdefull information och nya infallsvinklar som vi annars inte skulle ha fått tillgång till. Intervjutiderna anpassades efter respondenternas schema och de varade cirka 30-35 minuter. Alla intervjuer spelades in på band. Frågorna till intervjuerna var skrivna så att våra forskningsfrågor skulle kunna besvaras genom dem. Frågorna följdes inte slaviskt eftersom vi inte visste hur respondenterna skulle svara. Vi utvecklade frågorna samt använde oss av följd frågor beroende på hur respondenten svarade på ursprungsfrågorna. Följdfrågorna var ofta spontana och var en utveckling på de svar vi fick från respondenterna. Intervjufrågorna finns som bilaga 1.

3.2.2 Observationer

Denscombe (2000) skriver om två typer av observationer, systematisk observation och deltagande observation. Tillvägagångssättet i en systematisk observation är en när man systematiskt observerar vissa betingelser under en viss tid med hjälp av ett observationsschema. Vi valde däremot att använda oss av deltagande observationer. Denscombe (2000) citerar Becker och Geer (1957) i deras beskrivning av deltagande observationer:

Med deltagande observation avser vi en metod där observatören deltar i de studerade människornas dagliga liv, antingen öppet i rollen som forskare eller dolt bakom någon annan kamouflerande roll, och observerar det som händer, lyssnar till det som sägs och ställer frågor under en viss tidsperiod (s. 175).

Vi har varit deltagande som observatörer. Denscombe (2000) menar att forskarens identitet som forskare då är öppet erkänd vilket har den fördelen att man kan få de deltagandes samtycke. Den här sorten av observation har formen av ett "skuggande" av en person eller

grupp i dess normala liv. Forskaren bevittnar med egna ögon kulturen eller händelserna på ett mycket detaljerat sätt. I vårt fall har vi haft samtycke från respondenterna och de har varit medvetna om vår närvaro och observationernas mål. Under observationerna har vi aktivt deltagit i förskoleklassernas verksamhet för att få en bild av deras arbete med Bornholmsmodellen. Vårt deltagande i deras arbete skedde under förskoleklassernas samlingar. Med aktivt deltagande menar vi att vi har medverkat i alla lekar och övningar samt samlingar förskoleklasserna haft. Efter observationerna har vi satt oss ner tillsammans och reflekterat samt dokumenterat det vi upplevt.

Denscombe (2000) menar att fördelen med att använda sig av en deltagande observation är att forskaren behöver mycket lite teknisk utrustning. Observatören har även bättre förutsättningar att bibehålla den naturliga miljön än i andra samhällsvetenskapliga forskningsmetoder. Som metod för samhällsforskning är deltagande observationer ett bra sätt att få de observerades synvinkel som de själva ser det. Nackdelar för deltagande observationer kan bland annat vara att forskaren har begränsade valmöjligheter när det gäller vilka roller han eller hon kan ikläda sig eller vilka miljöer denne kan delta i.

Efter intervjuerna observerade vi respondenterna när de genomförde samlingar med Bornholmsmaterialet. Från början hade vi tänkt observera alla respondenter efter intervjuerna, men beroende på respondenternas schema fick vi intervjua vissa efter observationen. Meningen med att observera efter intervjun var att undersöka om respondenternas svar överensstämde med arbetet i praktiken. Vi märkte dock att det fungerade lika bra att observera före såväl som efter intervjuerna.

Varje observation varade i cirka fem till tio minuter i barngruppen med ett varierande antal barn. Vi hade inte några uttalade punkter om vad vi skulle observera, utan dokumenterade arbetsgången/språklekarna under samlingarna för att se skillnader och likheter i arbetet mellan de olika skolorna. Vi var båda närvarande vid alla observationer eftersom vi ansåg att resultatet skulle bli mera tillförlitligt. På varje skola observerade vi mellan tre till fyra språklekar. Vi valde att inte använda oss av observationesschema. Vi ansåg att det skulle dra barnens uppmärksamhet från läraren till oss om vi skulle sitta och skriva vid samlingarna.

3.3 Urval

Vi har besökt fyra skolor i vår undersökning. Dessa skolor ligger i två mellanstora städer i Mellansverige. Två av skolorna var mångkulturella med barn från ett flertal olika länder. De andra två skolorna var belägna i "medelklassområden" med ett fåtal barn med invandrarbakgrund.

Vi skickade ut missivbrev både till lärarna i de olika skolorna samt ett brev till barnen och deras föräldrar för deras samtycke. Vi har inte mottagit något barn som inte fick delta i vår undersökning. I vår undersökning utgick vi från ett lärarperspektiv.

I undersökningen valde vi att intervjua och observera både förskollärare och lärare för de tidigare åren. På en av skolorna intervjuade vi två lärare som arbetade med uppföljning av Bornholmsmodellen i år ett för att få en bild av uppföljningen av förskolans arbete. På de andra skolorna har vi endast intervjuat förskollärare som arbetat i förskoleklassen.

Vi valde att begränsa oss till lärarens perspektiv av materialet i uppsatsen på grund av att de barn materialet riktar sig till eventuellt inte ännu kan förstå eller se sin egen språkutveckling. Läraren kan se den utveckling som sker hos det individuella barnet under arbetets gång.

3.4 Databearbetning och analysmetod

Efter intervjuerna med lärarna transkriberade vi dem. Efter att observationerna genomfördes reflekterade vi och skrev ner det vi hade sett och hört på samlingarna. Sedan sammanställde och kategoriserade vi intervju svaren och kopplade ihop dem med våra observationer. Resultaten av dessa jämförde vi med vår teoretiska referensram.

3.5 Reliabilitet och validitet

Reliabilitet är enligt Stukat (2005) som hur pålitligt tillvägagångssättet vid en mätning är. I begreppet räknar man också in slumpens inflytande på resultatet. Några exempel på reliabilitetsbrister hos en undersökning är feltolkningar av frågor, yttre störningar, hur man mår, tur och otur etc. Eftersom vår studie är kvalitativ är målet i huvudsak inte att den skall kunna reproduceras. Resultaten till vår studie kommer inte i detalj att kunna upprepas eftersom respondenterna utvecklas, får nya tankar och erfarenheter. Studiens arbetsgång kan dock upprepas eftersom vi har beskrivit forskningsprocessen. Genom att vi har beskrivit forskningsprocessen noggrant blir det lättare att värdera resultatens tillförlitlighet.

Enligt Stukat (2005) kan validiteten ses som en analys av vad man mäter. Mäter och observerar undersökningen det den är avsedd att mäta och observera? I vår undersökning täcker våra insamlingsmetoder, observationer och intervjuer, samt litteraturstudier i stor utsträckning våra forskningsfrågor. Det är viktigt att det man mäter verkligen stöds av forskningsfrågorna, det vill säga undersöker man verkligen det man hade som utgångspunkt för att undersöka. Respondenterna svarade utifrån sina egna erfarenheter och det innebär att svaren inte kan vara "sanna" utan endast egna tolkningar av hur bra Bornholmsmaterialet är. Enligt Stensmo (2002) kan validiteten av en studie bestämmas med triangulering, vilket innebär att man försöker bedöma en aspekt av det man studerar genom olika datakällor och sedan jämför resultaten. Vi har använt flera datainsamlingsmetoder, dels intervjuer, dels observationer. Vi har jämfört resultaten av intervjuerna som i regel skett före observationerna för att se om resultaten från intervjuerna överensstämmer med det vi observerat. Validiteten i hela uppsatsen anser vi vara god eftersom forskningsfrågorna besvaras av litteraturen och resultaten från vår undersökning.

3.6 Etiska ställningstaganden

Vetenskapsrådet (2007) har utvecklat fyra principer för skydd av individen i vetenskaplig forskning inom det humanistiska–samhällsvetenskapliga området. Dessa är informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav samt nyttjandekravet. I vår undersökning har vi använt oss av dem i kontakten med respondenterna samt när vi informerat dem om undersökningen i missivbrevet.

Det första principen är *informationskravet* det innebar att forskaren ska informera respondenten att det är frivilligt att delta och lämna information i undersökningen samt vilket syfte forskaren har med sitt arbete, dessutom vilka villkor och regler som gäller för respondenten.

Den andra principen är *samtyckeskravet* vilket syftar på att forskaren skall inhämta respondenternas samtycke till studien. Är respondenten under 15 år skall vårdnadshavaren ge sitt samtycke. Varje person som deltar i studien ska själv när som helst få avgöra om de vill avbryta sitt deltagande i forskningen. Vi fick samtycke från de medverkande lärarna genom att de ställde upp på intervjuerna.

Den tredje principen *konfidentialitetskravet* vilket är till för att skydda identiteten hos de personer som deltar i undersökningen. Alla personuppgifter behandlas konfidentiellt. Dessutom har både skolorna och lärarna fått figurerade namn i syfte att avidentifiera dem.

Den sista principen är *nyttjandekravet* som innebär att uppgifter om enskilda individer insamlade för forskningsändamål inte får användas eller utlånas för icke- vetenskapliga syften, det vill säga att informationen får endast användas i det syfte som respondenten givit sitt samtycke till. Det har framgått för respondenterna att de uppgifter de lämnat endast kommer att användas i vårt examensarbete om Bornholmsmodellen, vilket blir en offentlig handling på Mälardalens högskola.

4. Resultat

I denna del av examensarbetet kommer vi att ta upp resultaten från våra intervjuer och observationer. Sammanfattningar av hela intervjuerna finns som bilaga nummer 4. Vi har valt att ta med hela sammanfattningar av intervjuerna eftersom vi anser att det kan vara intressant för läsaren att få en helhetskänsla av intervjuerna och de enskilda respondenternas åsikter.

4.1 Presentation av skolor och respondenter

Tabell 1 Figurerade namn på skolor och respondenter

*Vi har gjort en tabell av hur många förskollärare respektive lärare vi har intervjuat på de olika skolorna. På grund av konfidentialiteten har vi ändrat namn på skolorna.

Skola	Hunden	Katten	Musen	Ugglan
Förskollärare	1 (Hanna)	1 (Karin)	1 (Maria)	1 (Ulrika)
Lärare	2 (Helena och Hilda)	-	-	-

4.1.1 Skolan Ugglan

Ugglan är mångkulturell skola i en medelstor stad i Mellansverige. Skolan är en F-6 skola och har ungefär 400 elever. Förskoleklassen som vi besökte hade 48 barn som delades in i tre mindre klasser. Det arbetar både förskollärare, barnskötare samt assistenter i förskoleklassen.

Vår respondent är en förskollärare som arbetat i förskoleklassen sedan 1996. Sedan drygt två år har hon arbetat med Bornholmsmodellen efter att hon gick en Bornholmspilot¹ utbildning för att starta upp arbetet med materialet i förskoleklassen. Eftersom det är många barn med invandrabakgrund på skolan var Bornholmsmodellen enligt henne intressant att arbeta med. Anledningen till att hon valde att bli Bornholmspilot var att hon ville vidareutveckla sig själv. Hon hade även arbetat med ett språkutvecklande material tidigare men det saknade den röda tråden som Bornholmsmodellen har. I resultatavsnittet har vi valt att kalla henne för Ulrika.

4.1.2 Skolan Hunden

Hunden är en stor F-9 skola med 775 elever i en medelstor stad i Mellansverige. Skolan har få elever med invandrabakgrund. Förskoleklassen har arbetat med Bornholmsmodellen i tre år samt med uppföljning av materialet i första klass sedan ett år tillbaka. På denna skola hade vi tre respondenter varav en var förskollärare och två var lärare i år ett.

Respondent nummer ett som vi har valt att kalla Hanna är förskollärare. Hon har arbetat med Bornholmsmodellen i femton år med sexåringar. Inte förrän de senaste åren som de på skolan har arbetat mer grundligt med Bornholmsmodellen. Genom Bornholmsutbildningen lärde hon sig vad Bornholmsmodellen handlar om i grunden.

Respondenterna nummer två och tre intervjuades vid samma tillfälle och vi kallar dem Hilda och Helena. De har arbetat som lärare sedan 1968 respektive 1975 och är veteranlärare² inom kommunen sedan ett par år. Båda lärarna utbildades till Bornholmspiloter för två år sedan. Lärarna arbetar inte med Bornholmsmodellen kontinuerligt under hela skolåret utan har hand om uppföljningen av förskoleklassens arbete på hösten i första klass. Hilda och Helena utför

¹ Bornholmspilot: I en av intervjuerna framgick det att Bornholmspilot innebär att man lär sig teorierna bakom Bornholmsmodellen och hur och varför man ska använda den. Som pilot ska man stötta och utbilda förskollärare och lärare om Bornholmsmodellen.

² Veteranlärare: Föreläser och ger stöd till nyutexaminerade lärare och yrkesverksamma lärare med sin undervisning och lärarroll.

även de diagnostiska testen som finns i Bornholmsmodellen (*Lyssna på orden* skrivet av Häggström & Lundberg, 1997).

4.1.3 Skolan Musen

Skolan Musen är en liten F-6 skola med 115 elever i en medelstor stad i Mellansverige. Det finns få barn med invandrarbakgrund på Musen. Förskoleklassen vi besökte hade 20 barn som delades in i två mindre grupper då de arbetar med Bornholmsmodellen.

Respondenten har vi valt att kalla Maria, hon är en förskollärare som jobbat i förskoleklassen sedan 1983. Hon har arbetat med Bornholmsmodellen i ungefär 15 år.

4.1.4 Skolan Katten

Katten är en medelstor skola med 200 elever i en medelstor stad i Mellan Sverige. Skolan har F-2 och de flesta barn har invandrarbakgrund. Förskoleklassen vi besökte hade tre klasser.

Respondenten Karin är förskollärare som arbetat sedan 1972. Hon har arbetat Bornholmsmodellen i fyra år. Hon kom i kontakt med Bornholmsmaterialet genom en studiedag. Hon är väldigt intresserad av språk och språkutveckling eftersom hon själv hade svårigheter med språket under sin egen uppväxt.

4.2 Hur ser arbetet med Bornholmsmodellen i skolorna ut?

På alla de skolor vi har besökt har upplägget kring arbetet med Bornholmsmodellen varit snarlikt. Det vill säga att alla har en samling på cirka 20 till 30 minuter där de har språkstimulans. På de flesta skolor vi besökte inledde de samlingen med andra aktiviteter; till exempel att de pratade om veckodagarna, månader och vilket väder det var. På flera av skolorna arbetade de inte varje dag med Bornholmsmodellen, i de flesta fall hade de två till fyra tillfällen i veckan. De arbetade inte med Bornholmsmaterialet varje dag eftersom det fanns andra aktiviteter som skulle uppfyllas enligt läroplanen, till exempel uteaktiviteter och gymnastik med mera. Däremot skilde sig arbetsgången och valet av lekar under samlingen på de olika skolorna.

Även om arbetsgången kring arbetet med Bornholmsmodellen skilde sig åt på alla skolor finns det även flera likheter arbetet med materialet. Alla språklekar grundar sig på Bornholmsmaterialet, men flera lärare har anpassat lekarna eller använt andra lekar med samma syfte för att de skall passa dem och barngruppen. En av lärarna uttryckte att en del av lekarna kan vara lite "töntiga" medan de andra lärarna ansåg att vissa av lekarna kan vara lite tråkiga för barnen och lärarna. De brukar komplettera Bornholmsmaterialet med andra rim och ramsor samt språklekar från andra böcker. En fördel med Bornholmsmodellen enligt en av respondenterna är att det finns många typer av lekar och övningar att de passar alla barn. Alla barn kan aktivt delta oberoende av vilken språklig nivå de befinner sig på och därigenom känna att de bemästrar en del av språket.

Flera av lärarna anser att det viktigaste i arbetet med Bornholm är hur man presenterar materialet för barnen. Några av lärarna anser att om man inte kan presentera materialet på ett roligt sätt blir barnen inte inspirerade att delta i språklekarna.

Respondenterna anser att lärarens engagemang och energi för materialet har en stor betydelse för ett lustfyllt lärande hos barnen. Enligt lärarna beror det på hur läraren presenterar materialet, har man ingen entusiasm kommer heller inte barnen att tycka det är roligt. Karin menar:

Jo, för att blir jag intresserad av någonting, är det något du blir påtvingad då lägger man ner lätt. Man lägger inte ner samma engagemang och energi. Barnen känner av det .

Hur noggrant de arbetar på de olika skolorna med Bornholmsmaterialet är varierande. På de flesta skolorna arbetar de med Bornholmsmaterialet två till fyra pass i veckan. Flera av respondenterna menar dock att de skulle vilja arbeta mera med materialet men de känner att tiden inte räcker till. Några av förskollärarna tar därför ut språklekarna ur undervisningstillfälle. De leker till exempel ibland språklekar vid matbordet. De anser att det blir mera spontant, barnen upptäcker att språket finns runt dem hela tiden. Maria säger:

När vi sitter och äter vid maten så kan man ju repetera det här och dra igång lite såhär: lampa pampa och så vidare. Då nappar alltid barnen eller så drar de igång själva och sitter man vid matbordet blir det lite språklek där också. Det blir mera spontant, de upptäcker att språket finns runt hela tiden, att det inte bara är vid samlingen man kan ha språklekar.

På några av skolorna har vissa av lärarna även lagt in mycket av Trulle-materialet i sin språkutvecklande undervisning. En av skolorna skiljde sig från de andra, de arbetade mer inriktat på Trulle-materialet än de andra. De använde en språkstege som är hämtad från Trulle-materialet. I stegen finns det olika mål man skall nå, när ett steg i stegen är avslutat följer förskollärarna upp det som barnen lärt sig innan de går vidare till nästa trappsteg. Respondenterna hämtar nya språklekar från andra material eftersom de anser att vissa lekar i Bornholmsmodellen inte är roliga. De använder Trulle-materialet eftersom dockan Trulle blir medaktör i lärandet tillsammans med barnen istället för läraren. När Trulle interagerar med barnen tycker barnen, att det är roligare än när det är läraren som pratar, enligt Hanna.

Hilda och Helena som är lärare i år ett gör en åtta veckors uppföljning av förskoleklassens arbete med Bornholm när barnen börjar i första klass. Ingen av de andra skolorna gjorde uppföljningen men hade ambitioner att göra den i framtiden. Helena och Hilda har en stunds träning varje dag under de åtta första veckorna på höstterminen. Ibland händer det att tvåorna är med på den övningen på grund att det är bra repetition för dem med. De tycker att det är bra att börja terminen med en repetition av Bornholmsmodellen för att få den röda tråden från förskoleklassen in i skolan. Hilda säger:

Det är bra att inte dra ut på det för länge, i tid så att säga utan att man parallellt då även har bokstavs- och ljudinlärning, men ändå har det här en kort stund som ett pass varje dag eftersom det är sånt som de känner igen från förskoleklassen.

De flesta lärare ansåg att det är av stor vikt att försöka ge barnen goda förutsättningar för en god språklig utveckling. Hur de genomförde detta skiljde sig dock åt. Vissa av lärarna ansåg att det är viktigt att hjälpa barnen att utveckla sitt språk eftersom alla barn inte har en god språkmiljö hemma. Karin berättade att:

Vi tror att man måste försöka fånga barnen med värld, det är lite svårare men det gäller liksom att försöka. Jag tror att det beror mycket på en själv, men jag tror att det är viktigt att de får in att barnen får lära sig ord som

används och språk som har funnits och är... Inte bara det här språket som de använder ute och finns på tv och spel. Allt det är ännu viktigare nu än någonsin. Eftersom språket håller på att förändras så att, det här med att man förkortar och man sätter in förkortningar och sätter in symboler. Jag tror att det är väldigt viktigt att vi ser till att vi bevarar språket.

I en av de mångkulturella skolorna har de valt att nivågruppera barnen efter deras språkliga utveckling. De menar att det gynnar barnen för att det stimulerar dem på den språkliga nivån de befinner sig på. Alla barn får känna att de klarar av arbetet vilket leder till att de får viljan till att fortsätta utvecklas språkligt.

4.3 Vad anser lärarna om att arbeta med Bornholmsmodellen?

De flesta lärare som intervjuades uppfattade arbetet med Bornholmsmodellen som positivt. Många av förskollärarna berättade att de fått en tydlig och positiv respons från lärarna sedan de började arbeta mera strukturerat med Bornholmsmodellen. De säger att med hjälp av Bornholmsmodellens diagnos har sett en förbättring av barnens språkliga nivå. Diagnosen är även bra då det hjälper lärarna att tidigt se vilka barn behöver extra stöd och hjälp med sin fortsatta språkutveckling. Respondenterna ser bara fördelar med Bornholmsmodellen bland annat att barnen leker in kunskap utan att de märker det. De menar att barnen är positiva till Bornholmsmodellen och att det medför att många fördelar för barnen att arbeta med den. Det blir medvetna om språket, att det inte bara är att nöta in bokstäverna och lära sig läsa utan att det finns mycket annat.

Respondenterna är överlag positiva till arbetet med Bornholmsmodellen, men känner att det saknas något i materialet. Därför har flera av dem integrerat Trulle i det språkutvecklande arbetet. Flera av lärarna känner att det skulle behövas roligare och fler bilder i Bornholmsmaterialet. Lärarna tycker även att de flesta lekar och övningar är bra. Vissa lekar och övningar kan de dock känna sig obehävsamma med eller de upptäcker att de inte passar barngruppen. De byter då ut den mot någon annan lek med samma syfte. Hilda säger:

...om man upptäcker att en lek inte funkar för mig, jag klarar knapp av och genomföra den själv, då ersätter man den med något annat ett motsvarande eller något som funkar för mig, då känns det ju bra för barnen också.

Ur respondenternas synvinkel är det positivt med Bornholmsmodellen att lärarna får kunskap var barnen befinner sig i sin språkutveckling när de kommer till första klass. Detta underlättar för lärarna att hjälpa de barn som är i behov av extra stöd eller de barn som behöver få större utmaningar. Lärarna anser att det är positivt att de arbetar med Bornholmsmodellen parallellt med bokstavsinläringen eftersom de då kan se om det är något barn som har svårigheter och kanske inte direkt ska gå vidare till läsinläringen, utan öva mera på ljuden. De anser att materialet underlättar att se om något barn har svårt med den fonologiska medvetenheten. Eftersom arbetet är så pass strukturerat kan förskolläraren eller läraren se om ett barns svårigheter blir ett mönster och då sätta in hjälp. Det kan till exempel vara att barnet inte är redo att fortsätta upp i skolan utan för möjlighet att få vara kvar ett år till i förskoleklassen. Respondenterna anser att möjligheten att hålla kvar ett barn ett extra år är bra på grund av att barn skiljer sig mycket mognads- och kunskapsmässigt.

På en del av skolorna tar de hjälp av hemspråklärarna om det är något barn med annat modersmål som behöver extra hjälp. Lärarna som också arbetar på mångkulturella skolor menar att när barnen lär sig uttrycka sig bättre språkligt minskar konflikterna mellan barnen. Om ett barn kan göra sig förstådd bidrar det till att barnen kan kommunicera med varandra

utan ta till fysiskt våld. Kan man inte göra sig förstådd är det lätt att barnet blir frustrerat och tar till den form av kommunikation som ligger närmast till hands, det vill säga att slå någon.

Då både förskollärare och lärare arbetar med samma material har de bättre kunskap om vad det individuella barnet har för möjligheter inför läs- och skrivinläringen. Lärarna tycker att barnen har en annan inskolning än tidigare. Eftersom de har i förskoleklassen arbetat på ett mera strukturerat sätt vet barnen hur de ska agera i en klassrumssituation. Lärarna anser att det märks på barnen när de börjar tycka är blir för enkla. Ibland kan det vara roligt när det är lätt men i längden blir det tråkigt för dem.

4.4 Lekens betydelse i Bornholmsmodellen.

I alla intervjuer vi gjorde tyckte lärarna att leken har en stor betydelse i Bornholmsmaterialet eftersom lärandet sker på ett lekfullt sätt. Det är inte alltid regelrätta lekar men övningarna görs på ett lekfullt sätt. Det finns dock alltid en tanke bakom leken i Bornholmsmodellen. Maria anser att:

Leken är till för att få den språkliga medvetenheten så de går ju hand i hand egentligen. Ja, jag tror att utan leken får man inte den medvetenheten, utan då skulle man bara sitta och traggla in det här med språket och hur är det då? Då tror jag inte att det fungerar.

Vid samlingarna har de språklekar som de leker. Respondenterna anser att det är möjligt att barnen inte inser eller tänker på att de lär sig något under tiden de leker. Hanna säger:

På något vis känner man att man nästan lurar in dem i någonting här då de inte själva förstår att det är bra.

Lärarna tror att barnen inte är medvetna om att de utvecklar sin språkliga medvetenhet, utan det är roliga lekar de leker. De ser inte språklekarna som ett lärande tillfälle. Däremot menar respondenterna att barnen kan uppfatta leken som styrd av lärarna.

Vissa av lärarna ansåg att lyssna-lekarna var de viktigaste lekarna i materialet på grund av att barn har så många distraherande ljud runtom kring sig. Ulrika menar:

Barn idag omges av många olika ljud från flera olika platser. Jag märker att barn skärmar av sig från ljud och lyssnar inte. Därför är det viktigt att de lär sig lyssna till första bokstaven i ord, att bokstavsljud hänger ihop.

Respondenterna tycker att leken har en central roll i Bornholmsmodellen och att hela materialet är beroende av leken. Lärarna menar även att det är viktigt med kontakt med hemmen och att försöka få föräldrarna att förstå att den språkliga medvetenheten kan lekas in. Respondenterna menar att den språkliga medvetenheten och leken har lika stor betydelse i Bornholmsmaterialet. Leken och den språkliga medvetenheten går inte att sära på, vilket de anser är själva grundidén med Bornholmsmodellen. Genom leken kan man integrera många ämnen som matematik, det läraren kan styra in barnen i olika lekar där de kanske inte är medvetna om att de lär sig. Karin säger:

Det beror ju på du lägger in i det, det är du (läraren, red. kommentar) som bestämmer leken.

De flesta lärare anser att leken är en pedagogisk lek som de styr. Hilda säger:

...det är ju vi som ger förutsättningarna och det är en begränsad tid.

Några av lärarna hade inte ens tänkt på att leken kan vara en lek i sig själv i Bornholmsmodellen. De såg det mera som en pedagogisk aktivitet.

4.5 Bornholmsmodellens betydelse för den språkliga medvetenheten.

Många av lärarna anser att Bornholmsmodellen har lett till att barnen har fått bättre förutsättningar för en god läs- och skrivutveckling nu än före de började använda Bornholmsmaterialet eftersom de mer i detalj se barnens utveckling och förutsättningar inför läsinläringen. Barnen har blivit mera medvetna om språket och ser helheten i det. De har lättare att lära sig läsa och dela ord i större och mindre beståndsdelar, stavelser, med mera. Tidigare var barnen inte medvetna om dessa saker på samma sätt som nu. Hanna berättade att sexåringarna redan i förskolan har arbetat med språk- och språkutveckling. När de kommer till förskoleklassen har de redan arbetat med rim och ramsor, stavelser och klappa stavelser. Hon tycker att barnen har bättre kunskaper idag inför skolstarten, att redan på förskolan arbetar man aktivt med språket. Hanna säger:

Jag tycker att barn i allmänhet kan mera idag än vad de kunde för femton år sedan...

Lärarna uttrycker att Bornholmsmodellen gynnar både barn med svenska som modersmål och barn med ett annat modersmål. De lärare som arbetar på en mångkulturell skola har i sitt arbete sett hur barnen får en bättre språklig medvetenhet genom arbetet med Bornholm. En av lärarna ger ett exempel på hur Bornholmsmodellen kan hjälpa barn som är nya i Sverige in i det svenska språket. Hon berättar om en flicka som nyligen anlant till Sverige pratar ett språk som saknar rim. Med hjälp av Bornholmsmodellen har hon lärt sig svenska snabbt.

4.6 Observationer

I denna del av resultatet har vi valt att presentera observationerna skola för skola och varje observation skilt för sig med undantag av observationerna 3-5. Vi har valt att lägga upp det på detta sätt eftersom Bornholmsmodellen är upplagd med korta lekar under en kort tidsintervall. Vi anser att Bornholmsmodellen förlorar en del av sin grundidé om man systematiserar observationerna på ett annat sätt än på det sättet vi har gjort. Arbetet med Bornholmsmodellen är upplagt på samma systematiserande och stukturerade sätt.

4.6.1 Observation 1: På skolan Ugglan

Observationen skedde i en förskoleklass som bestod av 43 barn som delades i tre grupper vid arbetet med Bornholmsmodellen. Grupperna var nivågrupperade eftersom lärarna tyckte att det var mest fördelaktigt för alla barn. Det fanns fem pedagoger fördelat på tre grupper, i den observerade gruppen fanns det två lärare. Ett flertal av barnen i klassen har svenska som andra språk.

Samlingen började tjugo över åtta, observationen varade i cirka 40 minuter. Vid observationstillfället arbetade gruppen med vilket ljud som kom först och sist i ordet.

- Massage, tränar barnens förmåga att lyssna till instruktioner och sociala förmåga.
- Veckodagarnas ordning
- Vilket ljud kommer först i namnet. Till exempel: ”Jag tänker på en person som börjar på ljudet mmmm...” Detta tränade barnens förmåga att känna igen ljud i ett ord samt att lyssna och koncentrera sig.

- Rimlek som gick ut på att alla barnen stod i en ring, läraren sade ett rim och slutade sedan rimmet med att säga ett av barnens namn. Det barnet fick då korsarmarna och hålla i sina kamrater med korsade armarna. Detta pågick ända tills alla barn hade armarna korsade, efter det vände alla sig utåt utan att släppa händerna. Målet med denna övning var dels att träna höger och vänster eftersom vänster arm skulle vara korsad över höger arm, dels att träna samarbetsförmågan då alla skulle vända sig utåt tillsammans i slutet av leken samt att barnen skulle öva rim och ramsor.

4.6.2 Observation 2: På skolan Musen

En förskoleklass med 20 barn delades in i två mindre grupper. I den ena gruppen var det två pedagoger och i den andra gruppen som observerades arbetade en förskollärare. Den observerade gruppen bestod av åtta barn och en lärare. De två grupperna hade tillgång till två klassrum. De flesta barnen i klassen hade svenskspråkig bakgrund.

Samlingen började klockan elva på förmiddagen. Klassen var delad i två grupper. Vid observationstillfället arbetade gruppen med hur meningar är uppbyggda, samt hur man kan dela upp meningar i ord. Observationen varade i cirka tio minuter.

- Diskussion om vad en mening var, läraren frågar och barnen svarar. Läraren skriver en mening på tavlan.
- Barnen får hämta varsin sak (t.ex. en leksak) och bilda en mening om saken. Till exempel: Dinosaurier kan äta människor.
- Barnen fick bilda meningar om varandra saker.
- Barnen får dra en lapp med ord skrivna på. Läraren säger ordet. Vartannat ord är långt och var annat är kort. Barnen får gissa vilket ord är kortast respektive längst.
- Barnen får jämföra längden på orden genom att titta på lapparna som ligger sida vid sida.
- Övningens syfte var att få barnen att förstå att ett ord kan vara längre fast det i verkligheten är större än betydelsen av det andra ordet. Till exempel är ordet bil kortare än tändsticksask, men i verkligheten är en bil större än en tändsticksask.
- Lyssna på ord och gissa vilket ord är längre eller kortare. Till exempel: Vilket ord är längre: ko eller tändsticka? Alla barn fick svara ett par gånger.

4.6.3 Observation 3-5: På skolan Katten.

Detta är en sammanfattning av tre observationer som skedde under cirka en timme. Tre förskoleklasser som delades in i mindre grupper. Den gruppen som observerades arbetade två förskollärare. Klassen bestod av 25 barn som sedan delades in i två mindre grupper och de hade tillgång till två klassrum samt ett grupprum. Barngruppen var en mångkulturell grupp där flera barn hade ett annat hemspråk än svenska.

Barnen samlades klockan tio för språklekar. Klassen var delad. De arbetade med två bokstäver i taget. När observationen gjordes arbetade de med bokstäverna P och U. Förskolläraren tillsammans med barnen prova hur det kändes när man ljudade till bokstaven P genom att sätta handen framför munnen.

- Para ihop två ord. Barnen fick en varsin bild till exempel en häst, en sko, påse och godis. Barnen fick leta på en kamrat som hade en bild som kunde göra ett ord av två. Till exempel häst-sko eller godis-påse. Barnen fick sätta sig med den kompis som hade den andra bilden. De fick även vända på ordet för att se om det blev ett nytt ord.
- Lyssna till vilka ord som börjar på bokstaven P eller U.
- Vilket ljud slutar ordet på.
- Barnen fick ett arbetsblad med de två bokstäverna, där de färglägga bokstäverna P och U. Leta efter och ringa in bokstäverna i ord. Samt färglägga de ord som slutar på samma ljud.

4.6.4 Observation 6: På skolan Hunden.

Det är två förskollärare som arbetar i förskoleklassen med 20 barn. Samlingen inleds med att det spelas musik (Trulle-sånger) när barnen kommer in på morgonen. Barnen samlas på en stor matta. Alla sjunger till en Trulle-sång och står upp. Samlingen sker i hela gruppen.

- Barnen får ljuda första bokstaven på sitt namn när det är upprop.
- Förskolläraren tar fram en "ljudlåda". Förskolläraren tar fram bilder på olika saker och frågar barnen vilket ljud som ordet börjar på. Alla barnen får svara en gång. Förskolläraren lägger bilderna i mitten på mattan. Barnen tittar på bilderna och letar efter par, två bilder som börjar på samma ljud. Till exempel docka –klocka.

4.6.5 Observation 7: På skolan Hunden

Det är två förskollärare som arbetar i förskoleklassen med 20 barn. Samlingen inleds med att det spelas musik (Trulle-sånger) när barnen kommer in på morgonen. Barnen samlas på en stor matta. Alla sjunger till en Trulle sång och står upp. Samlingen sker i hela gruppen.

- Sjunger en rim sång från elefantboken och ännu en sång från Trulle-skivan.
- Barnen ska gå till andra rummet så får de lyssna till det ljud som barnenas namn börjar på.
- Barnen samlas sedan vid borden för att färglägga och klippa ut en bild på en familjemedlem till Trulle och sedan klistra in bilden i deras egen bok om Trulle och hans familj.

4.7 Sammanfattning:

Arbetet med Bornholmsmodellen på de olika skolorna skilde sig åt även om de hade samma grundmaterial, vilket även våra observationer visade. Varje förskollärare eller lärare utvecklade materialet för att passa både sig själv och barngruppen. Alla skolor strävade efter att Bornholmsmaterialet skall vara en röd tråd som skall följa barnen upp i skolan från förskoleklassen bland annat genom en åtta veckors uppföljning i första klass.

Alla förskollärare och lärare ansåg att Bornholmsmodellen var ett bra hjälpmedel för att utveckla barnens språkliga medvetenhet samt en god inledning till läs- och skrivutvecklingen. Många av lärarna tyckte att de behövde komplettera Bornholmsmodellen med extra material såsom fler rim och ramsor, bilder och språklekar.

De flesta förskollärarna ansåg att lekens betydelse i Bornholmsmodellen var stor. De ansåg att leken och den språkliga medvetenheten var sammanvävda i Bornholmsmaterialet, vilket de ansåg var själva grundidén med materialet. Lärandet skall ske på ett lekfullt sätt. Förskollärarna och lärarna menar att sexåringar idag har bättre förutsättningar för en god start i läs- och skrivutvecklingen. Genom språklekarna har barnen blivit medvetna om språket.

5. Analys

Under denna rubrik kommer vi att jämföra våra resultat med litteratur och tidigare forskning. Vi vill inte dra allmänna slutsatser, det är endast de enskilda respondenternas uttalanden kring Bornholmsmodellen och språkutveckling som står i fokus.

5.1 Hur ser arbetet med Bornholmsmodellen i skolorna ut?

De skolor vi besökte arbetade med Bornholmsmodellen. De följde det språkstimulerande material som Häggström och Lundberg (1994) och Häggström och Strid (2002) utvecklat från den forskning som genomfördes 1985- 1986 i Danmark. Forskningen visade att försöksgruppen lärde sig läsa bättre än en kontrollgrupp med barn som inte arbetat med Bornholmsmodellen (Hagtvét, 1990). Enligt Häggström och Strid (2002) arbetar man med materialet varje dag och ungefär vid samma tid på dagen. Varje lek tar cirka fem minuter och arbetet sker i en strukturerad samling. De förskoleklasser vi observerade hade samlingar i 20-30 minuter som författarna till Bornholmsmaterialet rekommenderade, men eftersom grupperna inte arbetade varje dag med de språkstimulerande lekarna avvek de från den ursprungliga modellen. De hade inte språkstimulans varje dag eftersom förskollärarna ansåg att det fanns andra aktiviteter som skall uppfyllas enligt läroplanerna.

Flera av respondenterna anser att det är betydelsefullt hur man presenterar Bornholmsmodellen för barnen. Några av respondenterna anser att det är viktigt att göra det på ett roligt sätt för att inspirera barnen att delta i språklekarna. Även lärarnas engagemang har en stor betydelse för att språklekarna skall bli till ett lustfyllt lärande för barnen. Respondenterna anser att lärandet skall vara lustfyllt, vilket även står i Lpo 94. I läroplanen 94 står det att skolan skall sträva mot att vara en levande social gemenskap, som skall ge varje elev trygghet och vilja, lust och lärande. Eleven skall även få möjlighet att samtala, läsa och kommunicera och därigenom öka sin tilltro till sin språkliga förmåga. Vygotskij menar att det sociala samspelet mellan lärare och elev samt elev och elev är viktig eftersom det är den drivande kraften i barns utveckling. Han anser att dialogen med andra utvecklar barns tankar samt hjälper dem till nya idéer och erfarenheter (Williams, m.fl. 2000). Observationerna visade att alla barnen fick vara delaktiga och svara, läraren mötte barnet på den nivå den befann sig för att ge dem en chans att känna att de klarade av någonting. Det framgick även i en konversation med en av förskollärarna efter en observation att hon ansåg att Bornholmsmodellen var bra på det sättet att det finns så många typer av lekar. Hon menar att alla barn inte kan vara bra på alla lekar, men alla kan svara på något och därigenom känna att de bemästrar någon del av språket.

På de skolorna observationerna genomfördes varierade storleken på barngrupperna och antalet pedagoger per grupp. Några delade även barnen in i mindre grupper vid arbetet med Bornholmsmodellen, antalet barn per grupp varierade från 10 till 20 barn. En av skolorna nivågrupperade även sina elever beroende på var i sin språkliga utveckling de befann sig. Aktiviteterna de hade under språkstimulansen var inte helt bundna till Bornholmsmodellen utan de hade även andra aktiviteter som massage, veckodagarnas ordning, sång och inslag av Trulle-materialet. I Bornholmsmaterialet följs ett åtta månaders schema där det finns sju olika grupper av språklekar. I varje grupp ingår ett antal lekar som ökar i svårighetsgrad vartefter arbetet fortskrider. Observationerna visade att de flesta barnen hade kommit långt i sin fonologiska medvetenhet medan bara ett fåtal barn hade svårt att följa med i språklekarna. Häggström och Lundberg (1994) anser att varje språklek bör ta ungefär fem minuter att genomföra och att samlingen skall ha en given och genomtänkt struktur. Även om de olika förskoleklasserna hade olika upplägg på hur samlingen såg ut var de alla välplanerade med repetition och något nytt. Häggström och Strid (2002) anser att arbetet med

Bornholmsmodellen skall ske ungefär vid samma tid på dagen. Tiden för samlingarna kunde variera från halv nio på morgonen till strax innan lunch. Även om tiden varierade för när de olika förskoleklasserna arbetade med Bornholmsmodellen hade de alla en schemalagd tid som var lika varje vecka.

Förskoleklasserna vi besökte hade även andra aktiviteter under samlingarna, inte endast arbete med Bornholmsmodellen. På de flesta skolor har lärarna integrerat Trulle-materialet eller något liknande material i sin språkstimulerande undervisning. På en av skolorna arbetade de mera inriktat mot Trulle eftersom de anser att dockan Trulle blir medaktör i lärandet tillsammans med barnen istället för läraren, vilket barnen tycker är roligt. Respondenterna anser att materialen är ett bra komplement till varandra eftersom de har samma grundläggande idé. Trulle-materialet är uppbyggt på ett liknande sätt som Bornholmsmodellen. Bryntse och Palmkvist (1996) skriver att Trulle-materialet börjar med helheten i språket och därefter delar man upp det i mindre delar med ljudet som sista moment.

Endast en skola arbetade med uppföljning av Bornholmsmaterialet i år ett, de andra hade dock ambitioner att göra uppföljningen under kommande år. Respondenterna Helena och Hilda som har arbetat med uppföljningen under de första åtta veckorna på höstterminen har de språklekar med ettorna för att få den röda tråden från förskoleklassen till år ett. Häggström och Lundberg (1994) skriver att i skolårets första veckor bör man diagnostisera barnens språkliga medvetenhet samt efter de åtta veckornas repetition avslutats. Pedagogerna gör detta för att få en insikt om det finns barn som inte har utvecklat sin språkliga medvetenhet tillräckligt för att kunna få en god start på skriv- och läsinläringen.

Respondenterna har även använt ett material som heter *Lyssna på orden* (Häggström & Lundberg, 1997) som används för att bedöma barns språkliga medvetenhet. Respondenterna anser, i enlighet med vad Bjar och Liberg (2003) tycker, att Bornholmsmaterialet har hjälpt dem att tidigt upptäcka de barn som ligger i riskgruppen för läs- och skrivsvårigheter. Materialet underlättar enligt dem att se om något barn har svårt med den fonologiska medvetenheten. Eftersom arbetet är så pass strukturerat kan förskolläraren eller läraren se om ett barns svårigheter blir ett mönster och genast sätta in hjälp för det barnet. Det kan till exempel vara att barnet inte är redo att fortsätta upp i skolans första år utan får möjligheten att vara kvar ett år till i förskoleklassen för att utvecklas.

5.2 Lekens betydelse för Bornholmsmodellen

Alla respondenter ansåg att leken i Bornholmsmaterialet var av stor betydelse och att leken och lärandet är kopplade till varandra. De ansåg att barn lärde sig bättre genom att leka in den språkliga medvetenheten. Björklid (2005) menar att lek och lärande är sammanlänkade och går inte att skilja på hos barn. Barnet utforskar sin omvärld, bearbetar intryck och erfarenheter samt kommunicerar med andra genom leken. Barnen upptäcker förmågor och intressen, utvecklas socialt, känslomässigt, motoriskt och intellektuellt genom leken. Barnen intar världen genom leken. Barn leker inte bara för att lära sig något men lek och lekfullhet är en betydelsefull dimension i allt lärande. Lek och lärande är oskiljbara i barns värld och i förskolepedagogiken. Dewey (1997) anser precis som Björklid (2005) att leken och lärande inte är varandras motsatser. Lek och lärande är båda målinriktade aktiviteter. Björklids (2005) åsikt om att leken och lärande är oskiljbara i barnens värld stöds av respondenternas svar. De anser att barnen ofta ser språklekarna som en lek, de är inte medvetna om att de lär sig, det vill säga leken och lärandet är oskiljbara för dem.

Respondenterna anser att den språkliga medvetenheten och leken inte går att sära på vilket de menar är grundidén med Bornholmsmaterialet. De menar att lärandet och leken är beroende av varandra. Dewey (1997) menar att leken och aktivt arbete skapar förutsättningar för effektivt lärande. Skolan bör skapa en miljö där lek och arbete utförs för att främja intellektuell och moralisk utveckling. Leken skall inte vara ett mål i sig utan användas i ett utvecklande syfte. Han menade att om det konstgjorda gapet mellan livet i skolan och utanför minskas blir eleven mera entusiastisk till att ägna sig åt skolans arbetsuppgifter. Genom att integrera leken i förskoleklassen, vilket vi såg i våra observationer, minskade förskollärarna på så sätt det ”konstgjorda” gapet mellan skolan och livet utanför eftersom leken är en naturlig del av barnens liv. De flesta av lärarna ansåg inte att leken i Bornholmsmaterialet var en fri lek utan styrning, utan en pedagogisk aktivitet. Lärarna ansåg att leken var pedagogisk och de styrde den eftersom det är de som ger förutsättningarna och leken sker under en begränsad tid.

Leken används i lärarnas undervisning såsom Dewey (1997) menade att den skulle användas, i ett utvecklande syfte. Respondenterna tyckte att genom leken kan de integrera många ämnen som matematik och naturvetenskap. Läraren kan styra in barnen i de olika lekarna där de kanske inte är medvetna om att de lär sig. Respondenterna anser att barnen är omedvetna om sitt eget lärande, de ser lekarna som roliga lekar.

5.3 Den språkliga medvetenheten och Bornholmsmodellen

Respondenterna menar att barnen får en lättare övergång mellan förskoleklass och skola eftersom de redan lagt grunden för god läs- och skrivutveckling. Undervisningen i förskoleklassen är strukturerad eftersom de arbetar med Bornholmsmodellen. Detta har lett till att barnen har en helt annan inskolning än förut, barnen har en bättre uppfattning om hur de skall agera i en klassrumssituation än tidigare. Hagtvet och Pálsdóttir (1993) menar att skolans första år kan ställa höga krav på eleven och det kan leda till att skolmotivationen dör samt iveren att lära. Att barnen skall lära sig bland annat läsa och skriva samt fonemanalys, fonemsyntes och alla bokstäverna på relativt kort tid kan göra att självförtroendet minskar. Barn som får leka sig in kunskap i förskoleklassen får en bättre start i skolan.

Språklig medvetenhet innebär att barn distanserar sig till språket och reflekterar över det enligt Tornéus (2000). Skogsberg (2006) menar att i språklig medvetenhet ingår att kunna dela meningar i fraser, stavelser, fonem samt att kunna föra samman delar i språket till stavelser, ord och fraser. Den språkliga medvetenheten är inte något som kommer automatiskt utan behöver tränas (Tornéus, 2000). Respondenterna bekräftar detta då de anser att barnens förutsättningar för en god läs- och skrivutveckling har förbättrats efter att de började använda Bornholmsmaterialet. De kan mer i detalj se barnens utveckling och barnen har blivit mera medvetna om språket. Barnen kan se helheten i språket och har lättare att lära sig läsa och dela ord i större och mindre beståndsdelar, stavelser, med mera. Innan de började arbeta med materialet, anser respondenterna, att barnen inte var medvetna om detta på samma sätt som nu.

Observationerna visade att lärandet genom Bornholmsmodellen sker i samspel med andra. Under samlingarna var barnen i ett aktivt samspel med både läraren och varandra. Bland annat fick barnen göra språkliga samarbetslekar. Ett exempel är då barnen under samlingen på skolan Katten fick olika bilder av läraren som kunde vara en häst, en sko, en påse och godis. Barnen skulle para ihop orden till ett sammansatt ord, till exempel häst och sko blir hästsko eller påse och godis blir godispåse. Enligt några respondenter ökar de samarbetsövningarna som finns i Bornholmsmaterialet både de kommunikativa och sociala färdigheterna.

Litteraturen styrker det som framgått i observationerna om samarbete mellan barnen. Lillemyrs (2002) tolkning av Piaget är samarbete samt diskussioner med jämnåriga kamrater nödvändigt för att barn skall ta till sig nya kunskaper och erfarenheter. Vygotskij, tolkad av Williams m.fl. (2000), ansåg att genom dialog med andra barn utvecklar de sitt tankemönster och får utbyte med nya idéer och kunskaper.

Respondenterna tycker att Bornholmsmodellen gynnar både barn med svenska som modersmål och barn med ett annat modersmål. De lärare som arbetar på en mångkulturell skola har i sitt arbete med Bornholmsmodellen sett hur barnen fått en bättre språklig medvetenhet tack vare det. De menar även att om barnen lär sig uttrycka sig bättre språkligt minskar konflikterna mellan barnen. Om ett barn kan göra sig förstådd bidrar det till att barnen kan kommunicera med varandra utan att ta till våld. Respondenterna menar att om barnen inte kan göra sig förstådda är det lätt att de blir frustrerade och tar till den form av kommunikation som ligger närmast till hands, det vill säga att slå någon.

6. Diskussion

I diskussionen vill vi diskutera vad som kan ha inverkat positivt eller negativt på resultatet och diskutera kring våra forskningsfrågor. Dessa är:

1. Hur beskrivs arbetet med Bornholmsmodellen enligt litteraturen och respondenterna?
2. Vad anser lärarna om att arbeta med Bornholmsmodellen?
3. Vilken betydelse har leken i Bornholmsmodellen?
4. Anses Bornholmsmodellen främja utvecklingen av barns språkliga medvetenhet?

I resultatdiskussionen har vi valt att skriva den som en löpande text utan att använda forskningsfrågorna som underrubriker eftersom vi anser att frågorna vävs in i varandra.

6.1 Metoddiskussion

I detta arbete har vi dels läst in oss på litteratur kring Bornholmsmodellen och språklig medvetenhet och dels gjort en fältundersökning om det konkreta arbetet med materialet. Vi valde att göra en kvalitativ och småskalig studie. Vi var intresserade att få en inblick i lärarnas erfarenheter i arbetet med Bornholmsmodellen.

Kontakten med skolorna har fungerat över förväntan, vi har varit välkomna på alla skolor som haft möjlighet att ta emot oss. Vi skickade e-post till flera skolor men vi fick svar av fem varav en tackade nej till vårt besök. De andra fyra skolorna är de som har ingått i vår studie.

Vid intervjuerna var vi båda närvarande, men en av oss ställde frågorna. Att båda var närvarande tycker vi är positivt eftersom vi gemensamt kunde reflektera över intervjuerna efteråt. Denscombe (2000) menar att fördelen med intervjuer är att forskaren får en djupgående information som ger forskaren nya insikter om respondentens kunskaper, åsikter och idéer. Genom att använda semistrukturerade anser vi att respondenterna kände sig trygga att berätta hur de upplever arbetet med Bornholmsmaterialet. På grund av att de kände sig trygga med intervjuformen kände vi att de gav djupare insikter i deras arbete. De nackdelar som Denscombe (2000) nämner kan vara att respondenten känner sig hämmad inför bandspelaren. Ingen av respondenterna verkade hämmade av bandspelaren, men ett fåtal verkade lite besvärade i början av intervjun. Det verkade dock glömma bort att bandspelaren fanns där efter ett fåtal minuter.

Vid intervjuerna hade vi ett färdigställt intervjuschema (se bilaga 1). Vi anser att det var en fördel att kunna ställa samma frågor till alla respondenter eftersom vi då lättare kunde urskilja mönster i respondenternas svar. Intervjuschemat användes dock inte slaviskt, utan vi avvek från frågeschemat i varje intervju. Det kunde bero på att vi bad respondenten att utveckla sina svar. Vi märkte att vissa frågor i schemat kunde missförstås av respondenterna och vi fick formulera om frågorna. Detta var något vi upptäckte under arbetets gång.

I våra observationer deltog vi aktivt i förskoleklassens språkstimulerande undervisning genom att vara med under samlingarna och leka språklekarna tillsammans med barnen. Vi gjorde deltagande observationer och skrev ner vad vi hade observerat efter tidigare observationstillfällen. Fördelarna med detta sätt var att vi kunde få detaljerad information om hur de olika skolorna arbetade. Denscombe (2000) menar att några av nackdelarna med deltagande observationer kan vara att forskaren har begränsade valmöjligheter vilka roller han eller hon kan ikläda sig i eller vilka miljöer denne kan delta i. Vår roll som observatör i barngruppen kunde ibland störa gruppen vilket vi ser som en nackdel. Vår närvaro var ibland

av större intresse för vissa barn än det språkutvecklande arbetet som vi skulle observera. Istället för att koncentrera sig på läraren sökte vissa barn kontakt med oss som observatörer.

Vetenskapsrådet (2007) har fyra principer som forskare inom den samhällsvetenskapliga forskningen bör ta hänsyn till för att skydda individens integritet. Dessa är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. Vi anser att vi har följt dessa fyra principer. Genom missivbrev och kontakten med skolan har samtalen kring dessa.

En aspekt som kan ha påverkat resultatet är att vi har en övertygelse om att leken har stor betydelse för lärandet i de tidigare åren. Det kan ha lett till att vi omedvetet ställde ledande följdfrågor i intervjuerna. En annan aspekt som kan sänka reliabiliteten är att vi intervjuade två lärare samtidigt vid ett intervjutillfälle. Detta kan ha gjort att den ene lärarens svar påverkade den andres samt att den ene läraren kanske var mera dominant i talutrymmet. Överlag anser vi dock att vår forskningsmetod uppfyllde de krav vi ställde på oss själva och hjälpte oss genomföra den studie vi hade avsikt att göra.

6.2 Resultatdiskussion

Grundidén i Bornholmsmodellen är att integrera leken och lärandet, hela materialet är beroende av leken. Materialet är byggt på att lära sig genom lek och därför kan man inte separera leken från språkövningarna. Resultaten visade på att det positiva med Bornholmsmodellen är att lärandet blir lustfyllt genom leken vilket styrks av läroplanen. ”Skapande arbete och lek är västenliga delar i det aktiva lärandet...särskilt under de tidigare skolåren har leken stor betydelse för att eleverna skall tillägna sig kunskap” (Lpo 94, s. 5-6).

Vår studie pekar också på att barns språkliga medvetenhet utvecklas på ett positivt sätt vilket gynnar barnen när de skall börja läs- och skrivinläringen i skolan. Respondenterna anser att de endast har fått positiv respons från lärare i år ett när det gäller barnens språkutveckling. De anser att den språkliga medvetenheten är bättre än hos de barngrupper som inte har använt Bornholmsmaterialet tidigare på skolorna. I intervjun med lärarna i år ett framgick det att barnen har en god grund när de kommer upp till skolan genom att de redan har lärt sig grunderna i språkets uppbyggnad och utvecklat sin språkliga medvetenhet. Genom att använda Bornholmsmodellen i förskoleklassen upp till skolan som en röd tråd. Barnen känner en trygghet genom att de arbetar med samma material som i förskoleklassen. Tryggheten består i att barnen får leka samma lekar och göra samma övningar som i förskoleklassen under inskolningen.

På en av förskoleklasserna hade de en timmes arbetspass med Bornholms- och Trullematerialet. Den rekommenderade längden på arbetspassen i Bornholmsmaterialet är 15-30 minuter, förskoleklassen arbetar dubbelt så lång tid. Vi har frågat oss om barnen som är i sexårsåldern kan koncentrera sig och ta till sig nya saker under en så lång tidsperiod? Det finns många barn som genom att de inte kan koncentrera sig längre perioder och drar därigenom till sig negativ uppmärksamhet från läraren i form av tillsägelser då de kanske börjar fokusera på annat. På grund av detta kan det hända att dessa barn blir skoltrötta redan i förskoleklassen, därför är frågan: hur mycket skola skall vi integrera i förskoleklassen?

I intervjuerna framgick det att respondenterna inte tror att barnen är medvetna om vad de lär sig under arbetet med Bornholmsmodellen. De ansåg att barnen var medvetna om att de höll på med något som heter språkstimulans, men att barnen såg lekarna och övningarna i materialet som lek. Frågan är om man som lärare borde göra barnen medvetna om sitt

lärande? Till exempel genom att fråga dem om de är medvetna om sin språkliga utveckling. Eller bör det få mogna fram, så småningom kommer barnen att inse vad de lärt sig. Skall lärare göra en sådan utveckling av barnets kognitiva förmåga synlig före det är redo för det? Vi anser att det kan vara bra att göra utvecklingen synlig för barnen och samtala med barnen om att de lär sig samt dokumentera deras språkliga utveckling på olika sätt. Genom egna erfarenheter och samtal med människor som arbetat med dokumentation kan man till exempel dokumentera barns lärande med foton, bilder och skapande verksamhet. Bornholmsmaterialet tar hänsyn till att barn lär sig på flera olika sätt. Som lärare är det viktigt att ta hänsyn till detta och dokumentera lärandet på flera olika sätt för att alla barn ska få möjlighet att se sin egen utveckling.

Vår studie har visat att en av de viktigaste aspekterna för att hjälpa barnen i sitt lärande är hur man som lärare presenterar och genomför materialet. Oavsett vilket material man använder måste man ha en viss entusiasm. En respondent menade att om man själv visade ett ointresse märker barnen det direkt, de blir därigenom oinspirerade och tycker lekarna är tråkiga.

Under vår utbildning har vi läst en del om olika lärstilar och att alla människor lär sig på olika sätt. Vi undrade i början av vår studie om Bornholmsmodellen passade alla barn med tanke på att de lär sig på olika sätt. Respondenterna ansåg att Bornholmsmaterialet är så pass varierat att det ska passa alla barn. Litteraturen om Bornholmsmodellen nämner inte lärstilar, men efter att ha studerat materialet anser vi även att det är ett varierande material som passar olika lärstilar. Respondenterna tycker att det kunde finnas fler lekar och övningar samt bilder i materialet. Har man arbetat med Bornholmsmodellen i några år kan materialet kännas upprepande för läraren därför har flertalet lärare kompletterat med nya rim och ramsor. Under arbetets gång har det dock kommit ut en ny bok i Bornholmsserien av Häggström och Lundberg. Vi har tyvärr inte fått ta del av materialet eftersom den är ny. En av respondenterna berättade för oss att det är ett kompletterande material till de tidigare utgivna böckerna. Vi kan anta att Häggström och Lundberg har fått ta del av materialet har varit lite för torftigt eftersom alla lärare vi har intervjuat har kompletterat materialet med nya lekar och övningar.

Bornholmsmaterialet är upplagt på ett mycket strukturerat och styrt sätt. Ett flertal av respondenterna ansåg att det var positivt att det var så strukturerat eftersom de då lättare kunde se var barnen befann sig i sin språkliga utveckling samt upptäcka om ett barns svårigheter håller på att bli ett mönster. Även om alla respondenter var positiva till Bornholmsmaterialet och dess struktur fanns det något de saknade i materialet eftersom de kompletterade det med annat material, som Trulle. De har bland annat hämtat lekar och bilder med mera från Trulle och andra material.

Respondenterna tyckte att det var viktigt att känna sig bekväm med lekarna och övningarna och att de måste anpassas både till läraren och barngruppen. Därför menar vi i likhet med respondenterna att om man kompletterar med andra material får man tillgång till flera aspekter och nya infallsvinklar, till exempel att arbeta tvärvetenskapligt med andra ämnen som matematik, rytmik och rörelse. En lärare som blir för styrd och låst till ett visst material som Bornholmsmodellen kan riskera att fastna i ett negativt mönster. Om man fastnar i ett negativt mönster är det lätt att inte reflektera över sitt arbete och hur det kan utvecklas.

6.3 Slutsatser och didaktiska implikationer

Syftet med denna studie var att få en djupare förståelse av vad Bornholmsmodellen är samt att försöka få en bild av vilken betydelse leken har för barns språkutveckling.

Bornholmsmaterialet ger ett lekande perspektiv på lärandet som ett stöd i läs- och

skrivutvecklingen. Det var ur detta perspektiv vi valde att undersöka Bornholmsmodellen och försöka komma fram till om påståendet att ett lekande perspektiv på lärandet faktiskt gynnar barnen.

Genom vår studie har vi blivit positivt överraskade av den entusiasm respondenterna visat över Bornholmsmodellen och inspirerat oss att arbeta med det i vår yrkesroll. Innan vi genomförde studien var vi en aning tveksamma till Bornholmsmodellen eftersom vi ansåg att den verkade för styrd och strukturerad. Studien har dock visat att man som lärare kan anpassa materialet för att känna sig säkert i sin roll som lärare inför barngruppen. Det har även påmint oss om det faktum att läraryrket kräver flexibilitet och hänsyn till barngruppens nivå.

Vi började arbetet med examensarbetet efter att vi under två år diskuterat att leken har en stor betydelse för lärandet. Vår studie har bekräftat vår syn på att lärandet i de tidigare åren till stor del är beroende av leken. I förskoleklassen går leken och lärandet inte att skilja på, sexåringen är fortfarande ett lekande barn. Vi har även insett att det är av stor vikt att hjälpa barn att utveckla sin språkliga medvetenhet, utan att kunna grunderna i språket är det svårt att lära sig läsa och skriva. Vi kan inte nog poängtera att läraren med hjälp av Bornholmsmodellen på ett tidigt stadium upptäcka de barn som kommer att få svårigheter med läs- och skrivinläringen och ge dem extra stöd tidigt.

6.4 Vidare forskning

Under arbetet med uppsatsen har det uppstått många nya och intressanta forskningsfrågor som bygger vidare på vår undersökning. Frågorna har framkommit under diskussioner med lärare, förskollärare och mellan oss författare. Vi har dock inte kunnat utveckla dessa frågor eftersom vi har varit tvungna att begränsa vårt arbete. Några exempel på de forskningsfrågor som uppstått är:

- Ser barnen i sexårsåldern utvecklingen av sin språkliga medvetenhet?
- Ser barnen leken i Bornholmsmodellen leken som en ”lek” eller är det de vuxna som ser språklekarna som lekar?
- Hur skapar man ett kompletterande material till Bornholmsmodellen med hjälp av olika skolor?
- Vilket språkstimulerande material fungerar bäst, Bornholmsmodellen eller Trulle-materialet eller fungerar de bäst när de integreras tillsammans?
- Gynnas de barn som arbetat med Bornholmsmodellen i förskoleklassen även längre upp i åldrarna det vill säga i högre klasser än år ett och två?
- Har förskoleklasserna för många språkstimulerande samlingar? Tar det bort lusten för att lära sig istället för att skapa en glädje i lärandet för barnen?
- Har barngruppens storlek en väsentlig betydelse för arbetet med Bornholmsmodellen?

Referenser

- Bjar, L. & Liberg, C. (Red.). (2003) *Barn utvecklar sitt språk*. Lund: Studentlitteratur.
- Björklid, P. (2005) *Lärande och fysik miljö, en kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Bryntse, A-M. & Palmkvist, A.(1996). *Språkstegen, Trulle-lärbok*. Malmö: Gleerups.
- Descombe, M. (2000). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskapen*. Lund: Studentlitteratur.
- Dewey, J. (1997). *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Daidalos.
- Diderichsen, A., Rabøl Hansen, V. & Thyssen, S. (1994) *6 år och på väg in i skolan*. (andra uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Hagtvet Eriksen, B. (1990) *Skriftspråsutveckling genom lek. Hur skriftspråket kan stimuleras i förskoleåldern*. Stockholm: Natur och kultur.
- Hagtvet Eriksen, B. & Páldottir, H. (1993) *Lek med språket*. Stockholm: Natur och kultur.
- Hobohm, S. (2003). *Barnets rätt, handbok för vuxna*. Stockholm: Liber.
- Häggström, I. & Lundberg, I. (1997) *Lyssna på orden. Bedömning av fonologisk medvetenhet efter Bornholmsmodellen*. Linköping: Ing-Read.
- Häggström, I. & Lundberg, I. (1994) *Språklekar efter Bornholmsmodellen –en väg till skriftspråket*. (3:e uppl.). Linköping: Ing-Read.
- Häggström, I. & Strid, A. (2002) *Lek vidare –fler språklekar efter Bornholmsmodellen* Linköping: Ing-Read.
- Kaye, P. (2005). *Barnens bästa matte- och läslekar*. Jönköping: Brain Books.
- Lillemyr, O-F. (2002). *Lek-upplevelser-lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Lindqvist, G. (2002). *Lek i skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindö, R. (2002) *Det gränslösa språkrummet, Om barns tal- och skriftspråk i didaktisk perspektiv*. (2 uppl.). Studentlitteratur: Lund.
- Lpo 94. Utbildningsdepartementet (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmen (Lpo 94)*. Fritzes: Stockholm.
- Malmström, S., Györki, I. & Sjögren, P. (2002) *Bonniers svenska ordbok*. (8 Red. Uppl.). Stockholm: Bonniers.
- Skolverket (2007) Förskoleklass 03.04.07
<http://www.skolverket.se/sb/d/1328>

Skogsberg, Y. (2006). *Språklig medvetenhet hos en- och flerspråkliga förskolebarn- en jämförande studie*. Stockholm: Lärarhögskolan.

Stensmo, C. (2002). *Vetenskapsteori och metod för lärare*. Uppsala: Kunskapsföretaget.

Stukát, S. (2005) *Att skriva ett examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Tornéus, N. (2000). *På tal om språk. En bok om språkligmedvetenhat hos barn*. Stockholm: Liber.

Vetenskapsrådets (2007) Etiska principer för hum-sam forskning, 03.04. 07
http://www.vr.se/download/18.6b2f98a910b3e260ae28000360/HS_15.pdf

Williams, P.Sheridan, S. & Pramling Samuelsson, I. (2000). *Barns samlärande –en forskningsöversikt*. Stockholm: Liber.

Bilaga 1

Intervjufrågor till lärarna

- 1) Hur länge har du arbetat som lärare?
- 2) Hur länge har du arbetat med Bornholmsmodellen?
- 3) Hur kommer det sig att du arbetar med Bornholmsmodellen?
- 4) Har du arbetat med något annat material som främjar språklig medvetenhet?
- 5) Hur arbetar ni med Bornholmsmodellen (i praktiken)? Har ni följt modellen noggrant eller bara delar av den?
- 6) Hur gamla är barnen som du arbetar med Bornholmsmodellen?
- 7) Hur uppfattar du arbetet med Bornholmsmodellen (positivt/negativt)?
- 8) Vilka fördelar respektive nackdelar finns det i Bornholmsmodellen som lärare eller som barn?
- 9) Passar Bornholmsmodellen alla barn med tanke på att alla barn lär sig olika (olika lärtilar)?
- 10) Tycker du att barns språkliga medvetenhet förbättras av Bornholmsmodellen?
- 11) Vad anser du att barnen tycker om Bornholmsmodellen?
- 12) Anser du att leken har en central roll i Bornholmsmodellen?
- 13) Vad anser du om lekarna i Bornholmsmodellen?
- 13) Uppfattar barnen dem som lekar?
- 14) Ser du leken som ”en lek” i Bornholmsmodellen?
- 15) Vilken del i Bornholmsmodellen anser du har störst betydelse: leken eller den språkliga medvetenheten?
- 16) Anser du att sexåringar har större förutsättningar för en god läs- och skrivutveckling nu än innan du började använda materialet?
- 17) Har du något att tillägga?

Bilaga 2

Missivbrev

Hej,

Vi heter Mary Engman och Therese Nairne, vi studerar på lärarutbildningen på Mälardalens högskola med inriktning på de tidigare åren. Våra inriktningar är språk och språkutveckling samt lek och lärande. För närvarande håller vi på att skriva vårt examensarbete i pedagogik.

I examensarbetet har vi valt att skriva om Bornholmsmodellen med fokus på lekens betydelse för barns lärande. Vi kommer att göra en studie om Bornholmsmodellen med utgångspunkt i hur läraren presenterar materialet för barnen. Studien omfattar intervjuer och observationer med läraren om dennes arbete med Bornholmsmodellen och vilken betydelse de tycker leken har i materialet.

Deltagandet i studien är frivilligt och svaren samt observationerna behandlas konfidentiellt. Varken era namn, barnens namn eller något annat som kan avslöja er identitet kommer att förekomma i uppsatsen. Uppsatsen kommer att finnas tillgänglig för personalen på skolan i höst om så önskas.

Tack på förhand,

Med vänliga hälsningar:

Mary Engman och Therese Nairne

Vid behov av kontakt:

E-post: tne04001@student.mdh.se eller men04014@student.mdh.se

Handledare: Marja-Terttu Tryggvason, e-post: marja-terttu.tryggvason@mdh.se

Bilaga 3

Brev till föräldrar

Hej,

Vi heter Mary Engman och Therese Nairne, vi studerar på lärarutbildningen på Mälardalens högskola. Våra inriktningar är språk och språkutveckling samt lek och lärande. För närvarande håller vi på att skriva vårt examensarbete i pedagogik.

I examensarbetet har vi valt att skriva om Bornholmsmodellen med fokus på lekens betydelse för barns lärande. Vi kommer att göra en studie om Bornholmsmodellen med utgångspunkt i hur läraren presenterar materialet för barnen. Bornholmsmodellen är ett projekt där man arbetar med att hjälpa barnen genom att förbereda barnen inför skolans läs- och skrivundervisning med hjälp av språklekar. Studien omfattar intervjuer och observationer med lärare om deras arbete med Bornholmsmodellen och vilken betydelse de tycker leken har i materialet.

Vi kommer i huvudsak att fokusera på lärarens roll i arbetet med Bornholmsmodellen. Allt material i uppsatsen kommer att behandlas konfidentiellt, varken Ert barns namn eller lärarens namn kommer att publiceras i arbetet. Om Ni inte vill att Ert barn är närvarande när vi observerar lärarens arbete lämna ett meddelande till den ansvarige läraren.

Tack på förhand.

Med Vänliga Hälsningar

Mary Engman och Therese Nairne

Om ni vill ha mera information kan ni kontakta oss via e-post:
men04014@student.mdh.se eller tne04001@student.mdh.se

Handledare: marja-terttu.tryggvason@mdh.se

Bilaga 4

Sammanfattningar av intervjuer med lärarna

1. Intervju med förskollärare Ulrika på skolan Ugglan

Läraryrkets bakgrund

Vi intervjuade en förskollärare som arbetar i en förskoleklass i en medelstor skola med 400 elever i en medelstor kommun i Sverige. I intervjun har vi valt att kalla henne Ulrika. Det är en mångkulturell skola med barn som har rötter i många olika länder. Förskolläraren har arbetat i förskoleklassen sedan 1996 men endast arbetat med Bornholmsmodellen sedan lite mer än två år, då hon gick en Bornholmspilotutbildning för att starta upp arbetet med materialet i förskoleklassen. Eftersom det är många barn med invandrarbakgrund på skolan var Bornholmsmodellen intressant att arbeta med. Förskolläraren menade även att hon ville vidareutveckla sig inom det språkutvecklande arbetet. Hon har även arbetat med ett material tidigare men det saknade den röda tråd som finns i Bornholmsmodellen.

Arbetet med Bornholmsmodellen

Förskoleklassen består av en stor grupp barn som sedan delats in i tre grupper. I tjugo minuter, fyra dagar i veckan arbetar de med Bornholmsmaterialet. Barnen delades in i olika nivågrupper, efter hur långt de hunnit i sin språkliga utveckling. De följer Bornholmsmaterialet men plockar in andra ramsor eller andra material som passar inför den övning de för tillfället håller på med.

Förskolläraren anser att Bornholmsmodellen är ett bra material för det har enligt henne gett goda resultat, men det är tidskrävande att planera. Nu när de har arbetat med Bornholmsmodellen i lite mer än två år, har planeringen inför samlingarna inte tagit lika mycket tid eftersom de har gjort det några gånger tidigare och behöver inte sätta sig in i material på samma sätt som när materialet var nytt för dem. Förskolläraren tycker att Bornholmsmodellen passar alla barn eftersom man använder sig av hela kroppen och barnen själva är aktiva i samlingarna. Hon anser att barnens språkliga medvetenhet har förbättrats, de har sett resultatet på våren när de arbetat med barnen i ungefär ett år. De har inte gjort de åtta veckors uppföljning i år ett men det är meningen att de ska göra det.

Leken och den språkliga medvetenheten

Enligt förskolläraren är de flesta lekarna bra men det finns även några som är lite tråkiga men det kan bero på att man inte har förstått dem eller lärt sig dem. Istället kan man ta en lek som man känner sig trygg med och det är det viktigaste. Hon trodde även att barnen inte upplevde leken som ett lärande tillfälle utan som en lek. Språklekarna är korta och barnen hinner därför inte tröttna på dem. Förskolläraren menade att de viktigaste språklekarna var "lyssna"-lekarna. Barn idag omges av många olika ljud från flera olika platser. Hon märker att barn skärmar av sig från ljud och lyssnar inte därför är det viktigt att de lär sig att lyssna till första bokstaven i ord, att bokstäver och bokstavsljud hänger ihop. Hon anser även att barn har bättre förutsättningar till god läs- och skrivutveckling efter att de börjat arbeta med Bornholmsmodellen samt att de har fått god respons från lärarna i skolan.

2. Intervju med läraren Maria på skolan Musen

Läraryrkgrund

Maria är förskollärare och har arbetat i förskoleklasser sedan 1983. Hon arbetar på en liten skola med 115 elever i en mellanstor stad i Mellansverige. Skolan är en F-6 skola och har få barn med invandrarbakgrund.

Arbetet med Bornholmsmodellen

Läraren börjar intervjun med att berätta om de kombinerar Trulle-materialet och Bornholmsmaterialet på skolan. De använder Trulle-materialet eftersom man som lärare då lätt kan få in storlekar, mängder, och lägesbegrepp som framför, bakom, med mera. Dessutom finns det olika förslag på hur man kan arbeta med Trulle-materialet precis som i Bornholmsmaterialet. Barnen lär sig genom Trulle-materialet.

Hon minns inte exakt hur hon kom i kontakt med Bornholmsmodellen, men hon började arbeta med Bornholmsmodellen på 1990-talet. Barnen som hon arbetar med materialet med är i oftast sex år, men åldern på barnen i förskoleklassen kan variera från fem till sju år. På hennes avdelning följer de Bornholmsmodellen ganska noga, men de kombinerar den med Trulle-materialet och tar de bästa delarna från båda. Dessutom hittar de ibland på egna lekar eller övningar.

Arbetet med Bornholmsmodellen börjar direkt på hösten och fortsätter under hela året eftersom de anser att det är en så viktig del av förskoleklassens verksamhet. Hon anser dock att det är svårt att gå igenom materialet så grundligt som de skulle vilja eftersom de bara har barnen tre timmar om dagen. Barn som är sex år kan inte koncentrera sig länge, därför blir arbetspassen ganska korta. Även om de inte arbetar lika grundligt med materialet som de vill tar de ibland upp språklekar vid lunchen, vilket är positivt eftersom barnen inte bara tror att det är något man gör vid samlingen då. Det blir mera spontant, barnen upptäcker att språket finns runt dem hela tiden. När det gäller språklekar anser hon att man kan be föräldrar att öva, leka och läsa med sina barn för att utveckla språket. Man behöver inte vara pedagog för att bidra till den språkliga utvecklingen, de barn som har mycket dialog med vuxna har ett mera avancerat språk.

Det praktiska arbetet med Bornholmsmodellen går till exempel ut på att prata om hur man bildar meningar, skriva meningar på tavlan för att se hur de är uppbyggda. Barnen får ibland gå och hämta en sak som de får bilda en mening med, vilket vissa av barn hade svårt med i början. Det är dock bara några få exempel på hur de arbetade. Det andra material som främjar den språkliga medvetenhet som Maria har arbetat med är Trulle-materialet. Hon uppfattar arbetet med Bornholmsmodellen och Trulle-materialet som positivt. Hon berättar att hon läst undersökningar som gjorts om Bornholmsmodellen där de skrivit hur positivt det påverkar barnens språkliga utveckling. Hon berättar även hur tydlig och positiv respons lärarna i år ett har gett dem efter att de börjat arbeta mera strukturerat med Bornholmsmodellen. Hon anser att det inte finns några nackdelar med Bornholmsmodellen eftersom barnen lär sig något medan de leker. De märker inte att de lär sig. Det handlar om att de ska lära sig någonting men på ett lekfullt sätt.

Maria anser att barnen är positiva till Bornholmsmodellen och att det medför många fördelar för barnen att arbeta med Bornholm. De blir medvetna om språket, att det inte bara är att nöta in bokstäverna och lära sig läsa utan att det finns mycket annat. Hon tycker att materialet passar alla barn även om de har olika lärostilar eftersom barnen får använda flera olika sinnen då de "leker". Det beror på läraren att utveckla det så det passar alla och att barnen tycker det

är roligt. Det beror enligt henne på hur man som lärare presenterar materialet, har man ingen entusiasm kommer heller inte barnen att tycka att det är roligt.

Leken och den språkliga medvetenheten

Maria anser att leken har en stor betydelse i Bornholmsmaterialet eftersom barnen lär sig på ett lekfullt sätt. Det är ju inte alltid regelrätta lekar, men övningarna görs på ett lekfullt sätt. Respondenten ser leken som en pedagogisk lek och inte som "ren" lek, eftersom det finns en tanke bakom allt i Bornholmsmodellen. Det skall vara roligt för barnen, men det finns en märkbar tanke bakom lekarna och övningarna. Hon tycker att de flesta lekar och övningar i materialet är bra i allmänhet, är det någon lek hon inte tycker är bra hoppar hon över den eller förändrar den. Maria anser att leken och den språkliga medvetenheten går hand i hand i materialet och att leken är till för att utveckla den språkliga medvetenheten. Utan leken skulle de bara sitta och nöta in språket och hon anser att det inte skulle fungera med så pass unga barn.

Hon tycker att sexåringarna har fått bättre förutsättningar för en god läs- och skrivutveckling sedan de började arbeta med Bornholmsmaterialet. De har blivit mera medvetna om språket och ser helheten lättare. De har lättare att lära sig att läsa och dela ord i större och mindre beståndsdelar, stavelser, med mera. Tidigare var barnen inte medvetna om dessa saker på samma sätt som nu.

3. Intervju med förskollärare på skolan Katten

Läraryrkets bakgrund:

Förskolläraren på skolan Katten har varit yrkesverksam sedan 1972 och har arbetat i förskoleklass sedan tretton år tillbaka. Hon kom i kontakt med Bornholmsmodellen för fyra år sedan via en studiedag. I intervjun har vi valt att kalla henne Karin. Hon arbetar på en mångkulturell skola med cirka 200 elever. Hon har alltid varit intresserad av språk och språkutveckling eftersom hon själv hade svårigheter med språket under sin egen skoltid.

Arbetet med Bornholmsmodellen

På Katten arbetar de fyra till fem dagar i veckan med Bornholmsmodellen och kompletterar med annat material. Karin tycker att det fattas bilder i materialet och det är därför de kompletterar det med bilder och rim och ramsor från andra material.

Karin berättar att de inte arbetar med den åtta veckor långa uppföljningen av Bornholmsmodellen i år ett. Rektorn på skolan tycker dock att arbetet med materialet borde följas upp i skolan. Karin tycker att det är positivt att arbeta med Bornholmsmodellen eftersom man upptäcker ganska tidigt vilka barn som har svårt att höra, inte kan rimma och klappa stavelser. Eftersom arbetet med Bornholm är så strukturerat är det lättare att se om ett barns svårigheter blir ett mönster. Det förekommer att barnet inte är moget eller har kommit så långt i språkutveckling att de kan börja i skolans första år. Hon anser därför att det är bra att möjligheten att hålla kvar barnet i förskoleklassen ett extra år så att det kan utvecklas i sin egen takt. Karin ser inte några nackdelar med att arbeta med Bornholmsmaterialet, utan de använder sig av hela materialet. Hon påpekade dock att barngruppen inte får vara för stor. Är gruppen för stor så tar det längre tid än de fem minuter som varje lek ska ta för att genomföras att alla barn ska få vara delaktiga.

Karin anser att lärandet skall vara roligt. Det är viktigt att barnen skall känna en glädje att lära sig under hela skoltiden. Det är upp till läraren att lägga upp det så att det inte känns som en belastning för barnen eller något som är jobbigt.

Leken och den språkliga medvetenheten

Karin tycker att Bornholmsmaterialet passar alla lärstilar samt att det speciellt gynnar barn med invandrarbakgrund genom att man går igenom språket så grundligt. Hon anser att leken har en stor betydelse i materialet. Hon menar att man kan lära sig mycket genom leken, inte bara inom språkutvecklingen utan man kan integrera alla ämnen såsom matematik och gymnastiken. Hon anser att det är läraren som styr leken i materialet.

Karin vet inte om barnen uppfattar språklekar som lekar utan som arbetspass. Hon skulle dock vara intresserad av att fråga barnen vad de anser. Hon tycker att lekarna och övningarna i Bornholmsmodellen inte bara är ”lek” utan en lärande lek. Karin menar att skolan har en viktig roll i att ge barnen gott språk eftersom många av eleverna på skolan inte pratar svenska hemma.

4. Intervju med förskollärare Hanna på skolan Hunden

Lärarbakgrund

På skolan Hunden arbetar förskolläraren Hanna. Hon har arbetat som förskollärare i förskoleklass sedan 1992 och med Bornholmsmodellen i 15 år. Skolan har 775 elever och ligger i en medelstor stad i Mellansverige. Inte förrän de sista åren som de på skolan har arbetat mer grundligt med Bornholmsmodellen. Genom Bornholmsutbildningen lärde hon sig vad Bornholmsmodellen handlar om i grunden.

Arbetet med Bornholmsmodellen

Samlingarna varar enligt förskolläraren ungefär i en halvtimme, ibland tre kvart men inte längre. De arbetar med Bornholmsmodellen tre dagar i veckan. Förskolläraren visade ett häfte från Trulle-materialet där det finns en bild på en steg. På väggen i klassrummet fanns det en bild en steg. För varje steg barnen klarat färgläggs det. De börjar arbetet på höstterminen med rim och ramsor. När barnen klarar av det så går de vidare till meningar, ord, stavelser och det sista är ljud. När de arbetar med ljud är det första och sista ljudet i ord. Under tidens gång arbetar de ständigt med rim och ramsor, nästan varje dag.

De håller sig till det schema som finns till Bornholmsmodellen samt Trulle-materialet. När ett steg i stegen är avslutat följer de upp om barnen klarat av det steget innan de går vidare till nästa trappsteg. Vissa barn kan ha svårigheter med något trappsteg men de går tillbaka till det vid andra tillfällen och träna på de bitarna igen. Det finns många språklekar i olika böcker och personalen plockar in nya språklekar från andra material. Förskolläraren tyckte att det har varit lite ”töntiga” lekar ibland i Bornholmsmodellen därför har de använt sig även av Trulle-materialet. Hon anser att det är en fördel att dockan Trulle som lär barnen istället för förskollärarna. Det är Trulle som interagerar med barnen. Trollet Trulle är en docka som förskollärarna använder sig av och talar genom honom.

Leken och den språkliga medvetenheten

Förskolläraren anser att Bornholmsmodellen passar alla barn. Hon ger ett exempel på en flicka med ett annat modersmål som har lärt sig att rimma eftersom det går inte att rimma på hennes modersmål. Hanna tyckte att Bornholmsmodellen främjar barns språkliga medvetenhet. Lärarna i år ett tycker att det har barnen har en större språklig medvetenhet när de börjar skolan.

Hanna anser att det är svårt att fråga vad barnen tycker om Bornholmsmodellen men hon tror att barnen tycker att Trulle-materialet är roligt. Barnen vill lära sig och de kan se sin egen utveckling genom att de klättrar högre upp på stegen som finns i Trulle-materialet. Leken har

enligt förskolläraren en stor betydelse. Hon tänkte i första hand på den fria leken. Barn orkar inte sitta stilla i allt för långa perioder. Vid samlingarna har de också lekar som de leker. Hon ansåg att det är möjligt att barnen inte inser eller tänker på att de lär sig under tiden. ”På något vis känner man att man nästan lurar in dom i någonting här då dom inte själva förstår att det är bra.” Förskolläraren tyckte att det är viktigt att föräldrarna förstår att barnen leker sig fram språklig medvetenhet. Hon ser att den språkliga medvetenheten och leken lika stor betydelse i Bornholmsmodellen. Förskolläraren ansåg att barn har större förutsättningar nu för en god läs- och skrivutveckling när de har arbetat med Bornholmsmodellen. Redan i förskolan arbetar de med rim och ramsor och de har även i förskolan börjat lite med ord och stavelser. De barn som gått i förskolan kan redan klappa stavelser när de börjar i förskoleklassen.

Förskolläraren tyckte att Bornholmsmodellen är mycket bra. Hon berättade även att tillsammans med andra språkfrämjande material som Trulle och Mamma Mu så blir det en övergripande material som fungerar även i andra ämnen än enbart svenska.

5. Intervju med lärarna Helena och Hilda i år ett på skolan Hunden

Läraryrkesbakgrund

Vi intervjuade två lärare i år ett i en stor skola i en medelstor kommun i Mellansverige. Vi har valt att kalla skolan för Hunden. Skolan har väldigt få elever med invandrarbakgrund och har arbetat med Bornholmsmodellen i tre år, i ett år i första klass. Respondenterna har lång erfarenhet av läraryrket, Helena har arbetat sedan 1968 och lärare Hilda har arbetat sedan utbildad lärare sedan 1968 och utbildad lärare sedan 1975. Båda lärarna är veteranlärare, det vill säga att de åker runt och föreläser och hjälper nyutexaminerade lärare och yrkesverksamma lärare med sin undervisning och lärarroll.

Båda lärare fick höra talas om Bornholmsmodellen av förskollärare på deras skola som arbetade med materialet. De utbildades till Bornholmspiloter för två år sedan då de blivit veteranlärare året innan. Att vara Bornholmspilot innebär enligt lärare Helena att man fått bakgrunden till Bornholmsmodellen och tankarna bakom den, hur man skall använda den och varför man gör vissa övningar. I arbetet som pilot skall de stötta och lära andra förskollärare och lärare hur man arbetar med materialet. Helena började sitt arbete med materialet då de fick direktiv från skolledningen om att de skulle ha en åtta veckors uppföljning av Bornholmsmodellen i sin etta. De har inte arbetat med något så specifikt material som utvecklar språkligmedvetenhet förut.

Arbetet med Bornholmsmodellen

Barnen de arbetar med Bornholmsmodellen är alla ungefär sju år eftersom de går i första klass. I praktiken arbetar de med Bornholmsmodellen genom att de i höstterminens början följer det åtta veckors schema som finns i Bornholms böckerna. De har en liten stunds träning varje dag, om det inte är något som bryter undervisningen. Det kan även hända att tvåorna är med och deltar i undervisningen eftersom klassen är en ett- tvåa, vilket Hilda anser vara bra då de får lite repetition och träning. Det kan även kännas bra för dem att känna att de kan något bra. De drar dock inte ut med Bornholmsmaterialet för länge, utan arbetar parallellt med bokstavs- och ljudinläringen. Efter ett tag kan det hända att de upptäcker att vissa övningar ”sitter som berget” hos barnen och båda lärarna anser då att det inte är någon mening med att slita med de övningarna längre, det är bättre att göra de övningar barnen är osäkra i. Hilda anser att det är positivt att de arbetar med Bornholmsmodellen parallellt med bokstavs- och ljudinläringen eftersom de då kan se om det är något barn som har svårt och kanske inte direkt ska gå vidare till läsinläringen, utan öva mera på ljuden.

Båda lärarna arbetar tjugo minuter om dagen med materialet men de följer inte materialet slaviskt. Är det någon lek eller övning som de inte tycker att fungerar för dem och klassen plockar de helt enkelt bort den. De uppfattar båda Bornholmsmodellen som enbart något positivt eftersom de lätt kan se om något barn har svårt med till exempel den fonologiska medvetenheten. Helena påpekar att de eftersom de arbetar med samma material som förskoleklassen har bättre kunskap om vad barnen har för förutsättningar inför läs- och skrivinläringen. Lärare Hilda tycker att barnen även har en annan inskolning än tidigare eftersom de nu arbetat strukturerat på förskolan, barnen vet hur de ska agera i en klassrumssituation. Båda lärarna anser att barnen är väldigt positiva till Bornholmsmodellen, men att de inte är medvetna om att de håller på med något som heter Bornholm utan de håller på med språklekar. De anser också att det märks på barnen när de börjar tycka att övningarna börjar bli för lätta. Ibland kan det vara roligt för barnen om det är för lätt, men i längden blir det bara tråkigt för dem. Båda lärarna anser även att Bornholmsmodellen passar alla lärstilar eftersom det finns så många olika typer av uppgifter som barnen får göra, det blir aldrig ensidigt. De anser även att barnens språkliga medvetenhet förbättras på alla nivåer, de får klart för sig hur meningar och ord är uppbyggda. Att språket är uppbyggt på ett visst sätt och hur man kan uttrycka sig samt att de lär sig att sitta i grupp och ha en stunds koncentrerat arbete.

Leken och den språkliga medvetenheten

Både Helena och Hilda anser att leken har en central roll i Bornholmsmaterialet och att hela materialet är beroende av leken. De anser dock att barnen inte är medvetna om att de utvecklar sin språkliga medvetenhet, utan det är roliga lekar de gör. Lärare Helena anser att leken i Bornholmsmodellen inte enbart kan ses som ren lek utan som en pedagogisk lek. Hon anser även att barnen uppfattar lekarna som lekar och inte som att lära sig. Men de uppfattar att leken är mera styrd än fri lek. Båda lärarna anser att barnen oftast är positivt inställda till lekarna eftersom de bara leks under så korta stunder och att barnen inte hinner tröttna på grund av det. Hilda anser att leken och den språkliga medvetenheten har lika stor betydelse i Bornholmsmodellen. Detta eftersom leken utvecklar den språkliga medvetenheten, leken och den språkliga medvetenheten går inte att sära i Bornholm, vilket även är idén med materialet. Helena anser att materialet har lett till att barnen fått bättre förutsättningar för god läs- och skrivutveckling nu än före de började använda Bornholmsmaterialet eftersom hon mer i detalj kan se barnens utveckling och förutsättningar inför läsinläringen.

Tillägg (från efter intervjun):

En screening av alla sexåringars fonologiska medvetenhet görs i kommunen i början av varje höst. Screeningsmaterialet som används heter *Lyssna på orden* och är utvecklat av Ingrid Häggström (1997). På våren görs samma screening igen för att se om Bornholmsmaterialet har utvecklat sexåringarnas fonologiska medvetenhet. Resultaten sätter man i en Steneinskala, en skala från ett till fem. De barn som har lågt resultat, det vill säga ett till två på skalan får träffa specialläraren som gör en diagnos med barnet. Efter det får läraren veta vad barnet i fråga kanske behöver öva mera.